

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านจับใจความ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์กับการสอนโดยใช้แผนผังความคิด ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
 - 1.1 หลักการของหลักสูตร
 - 1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
 - 1.3 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.4 คุณภาพผู้เรียน
 - 1.5 ตัวชี้วัด
2. การอ่าน
 - 2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2 ความสำคัญของการอ่าน
 - 2.3 จุดมุ่งหมายของการอ่าน
 - 2.4 องค์ประกอบของการอ่าน
 - 2.5 หลักสำคัญในการอ่าน
 - 2.6 การจัดกิจกรรมการอ่าน
3. ความสามารถในการอ่านจับใจความ
 - 3.1 ความหมายของการอ่านจับใจความ
 - 3.2 จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ
 - 3.3 องค์ประกอบของการอ่านจับใจความ
 - 3.4 หลักในการอ่านจับใจความ
 - 3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ
 - 3.6 ความสามารถในการอ่านจับใจความ
 - 3.7 การวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ
4. การสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์
 - 4.1 ความหมายการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์
 - 4.2 ลำดับขั้นการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์
 - 4.3 ประโยชน์ของการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์

5. การสอนอ่านโดยใช้แผนผังความคิด
 - 5.1 ความหมายของแผนผังความคิด
 - 5.2 แนวคิดเกี่ยวกับแผนผังความคิด
 - 5.3 รูปแบบของแผนผังความคิด
 - 5.4 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้
 - 5.5 ประโยชน์ของแผนผังความคิด
 - 5.6 วิธีการและหลักการทำแผนผังความคิด
6. เจตคติต่อการอ่านจับใจความ
 - 6.1 ความหมายของเจตคติ
 - 6.2 องค์ประกอบของเจตคติ
 - 6.3 ลักษณะของเจตคติ
 - 6.4 เจตคติต่อการอ่านจับใจความ
 - 6.5 การวัดเจตคติ
7. ความสามารถในการเรียน
 - 7.1 ระดับความสามารถในการเรียน
 - 7.2 ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้
 - 7.3 ทักษะความสามารถในการเรียน
 - 7.4 รูปแบบการเรียนรู้
 - 7.5 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเรียน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1. หลักการของหลักสูตร

- 1.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 1.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
- 1.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

1.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

2.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

2.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

2.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข

3. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

1. การอ่านออกเสียงและการบอกความหมายของคำ คำคล้องจอง ข้อความ และบทร้อยกรองง่าย ๆ ที่ประกอบด้วยคำพื้นฐานเพิ่มจาก ป.2 ไม่น้อยกว่า 1,200 คำ รวมทั้งคำ ที่เรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

2. การอ่านจับใจความจากสื่อต่างๆ

3. การอ่านหนังสือตามความสนใจ

4. การอ่านข้อเขียนเชิงอธิบาย และปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อแนะนำ

5. การอ่านข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ

6. มารยาทในการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

1. การคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัดตามรูปแบบการเขียน ตัวอักษรไทย
2. การเขียนบรรยายเกี่ยวกับลักษณะของ คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่
3. การเขียนบันทึกประจำวัน
4. การเขียนจดหมายลาครู
5. การเขียนเรื่องตามจินตนาการจากคำ ภาพ และหัวข้อที่กำหนด
6. มารยาทในการเขียน

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิดและความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

1. การจับใจความและพูดแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากเรื่องที่ฟัง
2. และดูทั้งที่เป็นความรู้และความบันเทิง
3. การพูดสื่อสารในชีวิตประจำวัน
4. มารยาทในการฟัง
5. มารยาทในการดู
6. มารยาทในการพูด

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

1. การสะกดคำ การแจกลูก และการอ่านเป็นคำ
2. มาตราตัวสะกดที่ตรงตามมาตราและไม่ตรงตามมาตรา
3. การผันอักษรกลาง อักษรสูง และอักษรต่ำ
4. คำที่มีพยัญชนะควบกล้ำ
5. คำที่มีอักษรนำ
6. คำที่ประวิสรรชนีย์และคำที่ไม่ประวิสรรชนีย์
7. คำที่มี ฤ ฤา
8. คำที่ใช้ บัน บรร
9. คำที่ใช้ รร
10. คำที่มีตัวการันต์
11. ความหมายของคำ

12. ชนิดและหน้าที่ของคำ
13. การใช้พจนานุกรม
14. การแต่งประโยคเพื่อการสื่อสาร
15. คำคล้องจอง
16. คำขวัญ
17. ภาษาไทยมาตรฐาน
18. ภาษาถิ่น

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

1. วรรณคดี วรรณกรรม และเพลงพื้นบ้าน
2. บทอาขยานและบทร้อยกรองที่มีคุณค่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 10)

4. คุณภาพผู้เรียน

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. อ่านออกเสียงคำ คำคล้องจอง ข้อความ เรื่องสั้นๆ และบทร้อยกรองง่ายๆ ได้ถูกต้องคล่องแคล่ว เข้าใจความหมายของคำและข้อความที่อ่าน ตั้งคำถามเชิงเหตุผล ลำดับเหตุการณ์ คาดคะเนเหตุการณ์ สรุปความรู้ข้อคิดจากเรื่องที่อ่าน ปฏิบัติตามคำสั่ง คำอธิบายจากเรื่องที่อ่านได้ เข้าใจความหมายของข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ และมีมารยาทในการอ่าน
2. มีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัด เขียนบรรยาย บันทึกประจำวัน เขียนจดหมายลาครู เขียนเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ เขียนเรื่องตามจินตนาการและมีมารยาทในการเขียน
3. เล่ารายละเอียดและบอกสาระสำคัญ ตั้งคำถาม ตอบคำถาม รวมทั้งพูดแสดงความคิดเห็นความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู พูดสื่อสารเล่าประสบการณ์และพูดแนะนำ หรือพูดเชิญชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม และมีมารยาทในการฟัง ดู และพูด
4. สกตคำและเข้าใจความหมายของคำ ความแตกต่างของคำและพยางค์ หน้าที่ของคำในประโยค มีทักษะการใช้พจนานุกรมในการค้นหาคำความหมายของคำ แต่งประโยคง่าย ๆ แต่งคำคล้องจอง แต่งคำขวัญ และเลือกใช้ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นได้เหมาะสมกับกาลเทศะ
5. เข้าใจและสามารถสรุปข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นจากวรรณคดีที่อ่าน รู้จักเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร้องบทร้องเล่นสำหรับเด็กในท้องถิ่น

ท่องจำบทอาขยานและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 39)

5. ตัวชีวิต

ตัวชีวิตระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรมนำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน ตัวชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

1. อ่านออกเสียงคำ ข้อความ เรื่องสั้นๆ และบทร้อยกรองง่ายๆ ได้ถูกต้องคล่องแคล่ว

2. อธิบายความหมายของคำและข้อความที่อ่าน

3. ตั้งคำถามและตอบคำถามเชิงเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน

4. ลำดับเหตุการณ์และคาดคะเนเหตุการณ์จากเรื่องที่อ่านโดยระบุเหตุผล

ประกอบ

5. สรุปความรู้และข้อคิดจากเรื่องที่อ่านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

6. อ่านหนังสือตามความสนใจอย่างสม่ำเสมอและนำเสนอเรื่องที่อ่าน

7. อ่านข้อเขียนเชิงอธิบายและปฏิบัติตามคำสั่งหรือข้อแนะนำ

8. อธิบายความหมายของข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ

9. มีมารยาทในการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

1. คัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัด

2. เขียนบรรยายเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างชัดเจน

3. เขียนบันทึกประจำวัน

4. เขียนจดหมายลาครู

5. เขียนเรื่องตามจินตนาการ

6. มีมารยาทในการเขียน

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด และความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

1. เล่ารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดูทั้งที่เป็นความรู้และความบันเทิง
2. บอกสาระสำคัญจากการฟังและการดู
3. ตั้งคำถามและตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู
4. พูดแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกจากเรื่องที่ฟังและดู
5. พูดสื่อสารได้ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์
6. มีมารยาทในการฟัง การดู และการพูด

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

1. เขียนสะกดคำและบอกความหมายของคำ
2. ระบุชนิดและหน้าที่ของคำในประโยค
3. ใช้พจนานุกรมค้นหาความหมายของคำ
4. แต่งประโยคง่ายๆ
5. แต่งคำคล้องจองและคำขวัญ
6. เลือกใช้ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นได้เหมาะสมกับกาลเทศะ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

1. ระบุข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
2. รู้จักเพลงพื้นบ้านและเพลงกล่อมเด็ก เพื่อปลูกฝังความชื่นชมวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีที่อ่าน
4. ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, หน้า 10)

จะเห็นว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและคุณภาพของนักเรียนไว้อย่างชัดเจน สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สาระที่ 1 : การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน แสดงว่าการอ่านมีความสำคัญเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้และใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การอ่าน

1. ความหมายของการอ่าน

दनยา วงศ์ธนชัย (2543, หน้า 4) ได้กล่าวถึงการอ่านไว้ดังนี้ การอ่านเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านรับรู้ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์แล้วแปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ เป็นความเข้าใจซึ่งหมายถึงผู้อ่านรับรู้สารที่ผู้เขียนต้องการสื่อ

กรมวิชาการ (2544, หน้า 5) ได้สรุปไว้ว่า การอ่าน คือ ความคิดที่สามารถเข้าใจเรื่องที่อ่านได้ดี ย่อมนำไปสู่ความคิดที่ดี เกิดความรู้ นำมาแยกแยะ ดีความก่อนที่จะเกิดเป็นความคิดของตน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121) ได้สรุปความหมายของการอ่านว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางสมองที่ต้องใช้สายตาสัมผัสตัวอักษรหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ รับรู้และเข้าใจความหมายของคำหรือสัญลักษณ์ โดยแปลออกมาเป็นความหมายที่ใช้สื่อความคิดและความรู้ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านให้เข้าใจตรงกัน และผู้อ่านสามารถนำเอาความหมายนั้นๆ ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 1364) ให้คำอธิบายว่า “อ่าน ก.ว่าตามตัวหนังสือ, ถ้าออกเสียงด้วยเรียกว่า อ่านออกเสียง, ถ้าไม่ต้องออกเสียง เรียกว่า อ่านในใจ, สังเกตหรือพิจารณาดูเพื่อความเข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า, อ่านริมฝีปาก, อ่านใจ : ดีความ เช่น อ่านรหัส, อ่านลายแทง; คิด นับ (ไทยเดิม). อ่านเล่น ก. เพื่อความเพลิดเพลิน”

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 89) การอ่านเป็นการรับรู้เรื่องราวภาษาที่ปรากฏอยู่ในวัสดุสิ่งพิมพ์ รับรู้เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารมาถึงผู้อ่าน

อุมาภรณ์ ทองเสมอ (2548, หน้า 23) กล่าวว่า การอ่าน เป็นกระบวนการสื่อความหมายระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่านโดยอาศัยตัวอักษรเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ผู้อ่านต้องใช้ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้เดิมเพื่อช่วยในการแปลความหมายให้ชัดเจนขึ้น หากสิ่งที่อ่านเป็นสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อนผู้อ่านต้องอาศัยการเดาโดยการบูรณาการทักษะหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน

คูเปอร์, และคนอื่นๆ (Cooper, et al, 1979, p. 3) ได้กล่าวเกี่ยวกับการอ่านไว้ว่า หมายถึง กระบวนการสร้างหรือพัฒนาความหมายของเนื้อเรื่องที่เป็นตัวอักษร ซึ่งผู้อ่านต้องนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงในการอ่าน โดยกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้อ่านกับเนื้อความ

ซินท์ซ (Zintzl, 1980, p. 5) ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่าน คือ การถ่ายทอดคำศัพท์ที่เขียนออกมาเป็นคำพูด การอ่านคือความเข้าใจภาษาของผู้เขียนที่ได้เขียนขึ้นเป็นตัวหนังสือ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การอ่านเป็นการเก็บรวบรวมความคิดที่ปรากฏอยู่ในหนังสือที่อ่านเพื่อสื่อสารกันระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน ผู้อ่านจะต้องอ่านเอาความคิดจากหนังสือให้ได้ โดยใช้ความคิดในขณะที่อ่านเพื่อสร้างความเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอด

โดยการแปลความหมายตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ทำให้สามารถที่จะรับรู้และเข้าใจความหมาย
สิ่งที่อ่านได้ตรงกับความคิดของผู้เขียน

2. ความสำคัญของการอ่าน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 121-122) ได้สรุปความสำคัญของการอ่านว่า

1. การอ่านเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับ ผู้เรียน
จำเป็นต้องอาศัยทักษะการอ่านทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของวิชาการต่างๆ เพื่อให้ตนเองได้รับความ
รู้และประสบการณ์ตามที่ต้องการ

2. ในชีวิตประจำวัน คนเราต้องอาศัยการอ่านติดต่อสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจ
กับบุคคลอื่น

3. การอ่านช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้และประสบการณ์จากสิ่งที่อ่านไป
ปรับปรุง และพัฒนาอาชีพหรือธุรกิจการงานที่ตัวเองกระทำอยู่ให้เจริญก้าวหน้าและประสบ
ความสำเร็จได้

4. การอ่านสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคลในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

5. การอ่านจะส่งเสริมให้บุคคลได้ขยายความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้นอย่างลึกซึ้ง
และกว้างขวาง ทำให้เป็นผู้รอบรู้ เกิดความมั่นใจ นับว่าเป็นการเพิ่มบุคลิกภาพและความน่าเชื่อถือ
ให้แก่ตนเอง

6. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์หลายชนิดนับว่าเป็นกิจกรรมนันทนาการที่น่าสนใจ
มาก เป็นการช่วยให้บุคคลรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน

7. การอ่านเรื่องราวต่างๆ ในอดีต จะช่วยให้อนุชนรู้จักอนุรักษมรดกทางวัฒนธรรม
ของคนไทยเอาไว้ และสามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปได้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า. 2) กล่าวว่า การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญ
ที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ การรู้และใช้วิธีอ่านที่ถูกต้อง จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้อ่านทุกคน
การรู้จักฝึกฝนการอ่านอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ผู้อ่านมีพื้นฐานในการอ่านที่ดี ทั้งจะช่วยให้เกิด
ความชำนาญและมีความรู้กว้างขวาง

สนิท โสทัยภาส (2545, หน้า 93-94) ได้กล่าวว่า

1. การอ่านช่วยให้ผู้อ่านได้รับความรู้ มีความรอบรู้ไม่แคบอยู่เฉพาะเรื่อง จะทำให้
ผู้อ่านเป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2. การอ่านจะช่วยพัฒนาความคิด และยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น เพราะเมื่ออ่าน
มากย่อมรู้มาก เมื่อรู้มากย่อมก่อให้เกิดสติปัญญาที่แหลมคม ฉลาดปราดเปรื่องและอาจถึงขั้น
เชี่ยวชาญในเรื่องที่สนใจและติดตามอ่านได้

3. การอ่านเป็นเครื่องมือของการศึกษา เพราะไม่ว่านักเรียนนักศึกษาจะเรียน
วิชาใดๆ ล้วนต้องอาศัยการอ่าน ในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพิ่มเติมจากการเรียนในชั้นเรียน

4. การอ่านช่วยให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ เพราะการประกอบอาชีพทุกอาชีพย่อมอาศัยความรู้ ความสามารถ ความชำนาญในการทำงาน

5. การอ่านช่วยปรับปรุงบุคลิกภาพให้ดีขึ้น ด้วยเหตุผลที่มีหนังสือในกลุ่มที่มีเนื้อหาซึ่งเสนอแนะเกี่ยวกับการวางตัว การพูดจา การเข้าสังคม การแต่งกาย ตลอดจนการแนะนำการปฏิบัติไปในทางที่เหมาะสมและทันสมัยอยู่มากมาย

6. การอ่านช่วยแก้ปัญหาในใจได้ เพราะปัญหาที่เราประสบในชีวิตประจำวันอาจมีวิธีแก้ไขก็สามารถนำมาประยุกต์แก้ปัญหาได้

7. การอ่านช่วยให้เกิดความจรรโลงใจ ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 89) การอ่านเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการดำเนินชีวิต เพราะการอ่านจะมีส่วนช่วยสร้างความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้ใดมีความสามารถในการอ่านหนังสือ มักจะมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพและในชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือได้น้อย โลกปัจจุบันเรียกได้ว่าเป็นโลกของการอ่าน เพราะการอ่านแทรกอยู่ในกิจกรรมทุกประเภท ทุกแห่ง ทั้งนี้เพราะในการสื่อสารซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวันต้องอาศัยการอ่านเพื่อความเข้าใจ การอ่านจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิต สิ่งที่ต้องอ่านในชีวิตประจำวันจึงมีความหมาย เราต้องรู้จักเลือกอ่าน จับใจความให้ได้ในเวลารวดเร็ว จึงประหยัดเวลา ได้ผลจากการอ่านคุ้มค่า

กระทรวงศึกษาธิการ (2549, บทนำ) การอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ และการพัฒนาสติปัญญาของคนในสังคม การอ่านทำให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และค่านิยมต่าง ๆ รวมทั้งช่วยในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต พัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต การอ่านจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง ดังนี้

1. สำคัญต่อชีวิตประจำวัน

การอ่านเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ ผู้อ่านมากย่อมรู้มาก และถ้านำความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม สังคมนั้นย่อมมีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควรอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการปลูกฝังให้รักการอ่านตั้งแต่เยาว์วัย จึงเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. สำคัญต่อการเรียน

การอ่านเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมทั้งหลายในการเรียนการสอนและมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จ การอ่านเป็นทักษะที่สำคัญอันจะส่งผลต่อการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา หากเริ่มต้นดีรากฐานการอ่านของเด็กก็จะเป็นดี

จะเห็นว่า การอ่านเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะการอ่านเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาสติปัญญา ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ของคน ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้อ่านเป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสังคมโลก

3. จุดมุ่งหมายของการอ่าน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 127-128) กล่าวว่า การอ่านแต่ละครั้งจะมีความมุ่งหมายแตกต่างกันออกไป การตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านแต่ละครั้งไว้ จะช่วยให้การอ่านมีประสิทธิภาพสูง และได้สรุปจุดมุ่งหมายของการอ่านว่า

1. การอ่านเพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เช่น อ่านตำรา บทความ สารคดี
2. การอ่านเพื่อความบันเทิง เช่น อ่านนวนิยาย การ์ตูน วรรณคดี
3. การอ่านเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น หนังสือประเภทชวนหัว
4. การอ่านเพื่อหารายละเอียดของเรื่อง เช่น อ่านสารคดี ประวัติศาสตร์
5. การอ่านเพื่อวิเคราะห์วิจารณ์จากข้อมูลที่ได้ เช่น การอ่านข่าว
6. การอ่านเพื่อหาประเด็นว่าส่วนใดเป็นข้อเท็จ ส่วนใดเป็นของจริง เช่น การอ่าน

โฆษณาต่าง ๆ

7. การอ่านเพื่อจับใจความเรื่องสำคัญที่อ่าน เช่น การอ่านบทความในวารสาร
 8. การอ่านเพื่อปฏิบัติตาม เช่น อ่านคำสั่ง คำแนะนำ อ่านคู่มือการใช้เครื่องไฟฟ้า
 9. การอ่านเพื่อออกเสียงให้ถูกต้อง ชัดเจน มีน้ำเสียงเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและ
- เหมือนกับการพูด เช่น การอ่านบทละครต่าง ๆ

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 5-6) ได้สรุปจุดมุ่งหมายการอ่านของคลิฟฟอร์ด และฮิวบเนอร์ (Clifford, & Huebner) ไว้ดังนี้

1. ตอบสนองอารมณ์ที่ผู้อ่านพอใจ
2. ช่วยให้พบความต้องการในชีวิตประจำวัน เพราะการอ่านจะช่วยชดเชยอารมณ์ที่ขาดหายไปและช่วยตอบสนองความต้องการในส่วนของอารมณ์หรือความรู้สึกที่ต้องการ
3. ติดตามเรื่องที่ได้รับฟังจากผู้อื่น
4. ส่งเสริมให้มีความกระตือรือร้นในการอ่านเรื่องอื่นๆ เพิ่มขึ้น
5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของสมอง
7. ช่วยให้มีความรู้เพิ่มขึ้น สามารถใช้ประกอบการต่างๆ
8. รู้จักสถานที่ที่ไม่สามารถเดินทางไปเยือน แต่สามารถหาประสบการณ์ได้จากการอ่าน
9. ส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ โดยการอาศัยแนวทางจากเรื่องที่อ่าน
10. มีความคิดเป็นอิสระในการเลือกเรื่องที่อ่าน
11. มีความเฉลียวฉลาด โดยใช้ความรู้และแนวคิดจากการอ่านไปสนทนาโต้ตอบกับผู้อื่นได้
12. เป็นการใช้เวลาในการพักผ่อน
13. ช่วยให้เกิดความสนใจในเรื่องใหม่ๆ
14. ส่งเสริมการฝึกทักษะการอ่านขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น

15. ช่วยให้มีสุขภาพจิตดี
16. เปิดเผยความลึกลับในเรื่องราวบางอย่างที่ผู้อ่านยังไม่เคยรู้มาก่อน
17. ช่วยให้มีความคิดแตกฉานมากขึ้น
18. เป็นการฝึกให้มีระดับความคิดสูงขึ้น
19. ส่งเสริมให้ผู้อ่านมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
20. นำความรู้ที่ได้จากการอ่านมาแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเรื่องส่วนตัว
21. ส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วมกับผู้เขียน
22. ส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ด้วยความเชื่อมั่น

มากยิ่งขึ้น

23. พัฒนาคุณค่าทางสังคมโดยอาศัยความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ให้กว้างขวางขึ้น

24. ช่วยให้อ่านมีหูตากว้างไกลมากยิ่งขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 90-92) ได้กล่าวว่า การอ่านควรมีความมุ่งหมายในการอ่าน เพราะจะทำให้อ่านได้เร็วและตรงความต้องการ จุดมุ่งหมายของการอ่านมีดังนี้

1. อ่านเพื่อความรู้ คนเราต้องการให้ความรู้ของตนงอกเงยขยายขอบเขตออกไปจากที่มีอยู่เดิม ต้องการรู้ในสิ่งที่เป็นปัญหาไม่เข้าใจต่างๆ การอ่านจึงเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการแขนงต่างๆ

2. อ่านเพื่อให้เกิดความคิด การอ่านวัสดุสิ่งพิมพ์ที่แสดงทรรศนะ จะช่วยให้ทรรศนะของผู้อ่านกว้างขวางขึ้น การอ่านในลักษณะนี้เป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดที่สำคัญการจัดลำดับชั้นแนวความคิดของผู้เขียน

3. อ่านเพื่อความบันเทิง การอ่านหนังสือที่เนื้อหาสาระไม่เป็นวิชาการนัก จะช่วยให้เกิดความบันเทิงควบคู่ไปกับการรู้ ความคิด ได้มีความสุขกับความไพเราะของภาษา นับได้ว่าการอ่านเพื่อความบันเทิงเป็นการพักผ่อนอย่างหนึ่ง

4. การอ่านเพื่อสนองความต้องการอื่นๆ มนุษย์เรามีความต้องการตามธรรมชาติ คือ ต้องการความมั่นคงในชีวิต การมีหน้ามีตาได้รับความนับถือในสังคม ต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งในชีวิตจริงทุกคนจะไม่สมปรารถนาทุกประการ การอ่านจะช่วยชดเชยให้ได้

สมบัติ จำปาเงิน, และสำเนียง มณีกาญจน์. (2550, หน้า 22-23) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่าน ดังนี้

1. อ่านเพื่อให้อ่านรู้ เช่น รู้คำตอบจากสิ่งที่ต้องการ เพื่อศึกษาหาความรู้เรื่องราวต่างๆ เพื่อต้องการข่าวสาร

2. อ่านเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจให้เกิดความเพลิดเพลิน เป็นการพักผ่อนคลายความเคร่งเครียดจากงานประจำ

3. อ่านเพื่อสังคม หรือให้สังคมยอมรับเพราะคนที่รักการอ่านเป็นคนที่น่าคบ การสนใจอ่าน โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวจะทำให้มีความรู้กว้างขวาง มีทัศนคติทันสมัย คุยกับใครก็รู้เรื่อง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายในการอ่านเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้อ่านประสบความสำเร็จในการอ่าน ดังนั้น ผู้อ่านจึงควรตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านทุกครั้ง เพื่อให้การอ่านบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ เช่น อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เรื่องราวต่างๆ อ่านเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของสมองอีกด้วย

4. องค์ประกอบของการอ่าน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 122) ได้สรุปองค์ประกอบของการอ่านไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านร่างกาย

- 1.1 สายตา
- 1.2 ปาก
- 1.3 หู

2. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ

- 2.1 ความต้องการ
- 2.2 ความสนใจ
- 2.3 ความศรัทธา

3. องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา

- 3.1 ความสามารถในการรับรู้
- 3.2 ความสามารถในการนำประสบการณ์เดิมไปใช้
- 3.3 ความสามารถในการใช้ภาษาให้ถูกต้อง
- 3.4 ความสามารถในการเรียน

4. องค์ประกอบทางประสบการณ์พื้นฐาน

5. องค์ประกอบทางวุฒิภาวะอารมณ์ แรงจูงใจและบุคลิกภาพ

6. องค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อม

กระทรวงศึกษาธิการ (2549, บทนำ) กล่าวถึงองค์ประกอบซึ่งจะส่งผลต่อการอ่าน ดังนี้

1. ระดับสติปัญญา เด็กมีระดับสติปัญญาไม่เท่ากัน ย่อมมีผลอย่างยิ่งต่อการอ่าน จึงไม่ควรเน้นให้อ่านได้เท่ากันในเวลาเดียวกัน

2. วุฒิภาวะและความพร้อม การอ่านต้องอาศัยทักษะต่างๆ เป็นองค์ประกอบย่อยๆ เช่น ทักษะการใช้สายตา การใช้วocabularyเกี่ยวกับการออกเสียง ดังนั้น การเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายของเด็กจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเริ่มต้นการสอนอ่าน

3. แรงจูงใจ แรงจูงใจมีทั้งภายนอกและภายใน ภายนอก ได้แก่ พ่อ แม่ ครู ภายใน ได้แก่ การค้นพบด้วยตัวเองว่าชอบหรือไม่อย่างไร

4. สภาพร่างกาย สภาพร่างกายที่สมบูรณ์จะช่วยให้สุขภาพจิตดี ร่าเริง แจ่มใส มีความกระตือรือร้นมากกว่าร่างกายที่อ่อนแอ และเจ็บป่วย

5. สภาพอารมณ์ อารมณ์ที่มั่นคงสม่ำเสมอ แจ่มใส ไม่มีแรงกดดันจากความคาดหวังของครูหรือผู้ปกครองจะทำให้เด็กอ่านได้ดี

6. สภาพแวดล้อม ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อการอ่านสูงมาก เช่น บุคคลใกล้ชิดชอบอ่าน ที่โรงเรียนมีหนังสือให้อ่าน มีห้องสมุดที่นำเข้าไปศึกษาค้นคว้า มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่น่าสนใจและเหมาะสมกับความพร้อมของเด็กอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

7. การวางแผนการอ่านให้เด็ก นอกจากวิธีสอนและสื่อแล้วการวางกำหนดให้อ่านก็มีส่วนช่วยส่งเสริมการอ่านให้มากกว่าเดิม

สมบัติ จำปาเงิน, และสำเนียง มณีกาญจน์. (2550, หน้า 23-24) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการอ่าน ดังนี้

1. ผู้อ่าน ถ้าไม่มีผู้อ่าน การอ่านจะเกิดขึ้นไม่ได้ ผู้อ่านจึงเป็นจุดแรกของกระบวนการนี้

2. หนังสือหรือตัวอักษร ผู้อ่านต้องสามารถอ่านหนังสือ หรืออักษรได้ออก เข้าใจความคิดจากหนังสือนั้น ถ้าอ่านไม่ออก ไม่เข้าใจก็เป็นอันยุติ

3. ความหมาย ผู้อ่านอ่านออก หรืออ่านอักษรได้ต้องเข้าใจความหมายกระบวนการจึงดำเนินต่อไป

4. การเลือกความหมาย ความหมายที่ปรากฏในหนังสือที่เรากำลังอ่านอาจมีหลายนัย ผู้อ่านจะต้องพิจารณาให้ถูกต้องว่าผู้แต่งมีความประสงค์จะให้เข้าใจในแง่ใด เลือกใช้ความหมายตามนัยใด ถ้าผู้แต่งหนังสือมีความชำนาญและผู้อ่านมีพื้นความรู้พอรับได้ก็จะเข้าใจตรงกัน แต่ถ้าฝ่ายใดย่อหย่อนก็ยากที่จะเข้าใจได้ตรงกัน หรืออาจผิดพลาดไปเลย

5. การนำไปใช้ เป็นกระบวนการขั้นสุดท้ายที่จะทำให้การอ่านได้ผลสมบูรณ์ กล่าวคือ ผู้อ่านได้อ่านหนังสือ (เห็นตัวอักษร) เข้าใจความหมายได้ถูกต้องตามความประสงค์ของผู้แต่ง รู้จักเลือกความหมายที่ดี ที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อมีโอกาสก็นำออกมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนสามารถนำไปใช้ในการแต่งหนังสือให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองต่อสังคมต่อไป

สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการอ่าน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการอ่าน ได้แก่ ผู้อ่านกับหนังสือ ในส่วนของผู้อ่านต้องมีวุฒิภาวะ ความพร้อมสภาพร่างกายและระดับสติปัญญาซึ่งผู้อ่านแต่ละคนมีไม่เท่ากัน นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกก็เป็นแรงจูงใจ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการอ่าน

5. หลักสำคัญในการอ่าน

วรรณิ โสมประยูร (2544, หน้า 129-130) กล่าวว่า การอ่านที่จะทำให้เกิดความคิด และนำไปใช้ประโยชน์แก่ผู้อ่านได้ดี ทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพ ควรมีหลักที่สำคัญในการสอน อ่านดังนี้

1. ความพร้อมของเด็ก ในการสอนครูจะต้องตรวจและสร้างความพร้อมทางร่างกาย เกี่ยวกับสายตา เช่น การกวาดสายตาจากซ้ายไปขวา ความพร้อมเกี่ยวกับการสังเกต การเปรียบเทียบ จำแนก แยกแยะสิ่งของ การรู้จักสิ่งของทั้งของจริงและภาพ รวมทั้งครูจะต้องทำให้การอ่านง่าย และสนุกสนานด้วย

2. ความต้องการของเด็ก ครูควรทราบความต้องการในการอ่านของเด็กเป็นรายบุคคล ครูผู้สอนอ่านจะต้องรู้และเข้าใจธรรมชาติของเด็กว่า เด็กทุกคนอยากรู้ อยากรู้อะไร อยากรู้อะไร ครูต้องรู้จักกระตุ้นความต้องการของเด็กให้มาสัมพันธ์กับการอ่าน โดยชักนำให้อ่านมากๆ จะเป็นการช่วยพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กให้ดีขึ้น

3. ประสบการณ์ของเด็ก เด็กที่มีฐานะทางบ้าน ทางสังคม และทางเศรษฐกิจ จะทำให้เด็กมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาก ตรงกันข้ามเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมไม่ดี จะขาดประสบการณ์ในการอ่าน ครูจะต้องสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต่างๆ เช่น นำภาพต่างๆ มาให้นักเรียนมีประสบการณ์ จะช่วยให้เด็กอ่านอย่างเข้าใจและมีความหมายสำหรับเด็กยิ่งขึ้น

4. ความสามารถในการรับรู้ของเด็ก เด็กมีความสามารถในการรับรู้แตกต่างกัน ตามสติปัญญา ประสบการณ์ และการเรียนรู้ บางคนรับรู้ได้เร็ว จำได้ดี ทำให้มีประสบการณ์มาก ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน จึงจะสามารถแก้ไข ปรับปรุง และส่งเสริมให้เด็กสร้างวิธีการรับรู้ได้ดีขึ้น

กรมวิชาการ (2546, หน้า 13) กล่าวว่าหลักสำคัญในการอ่านหนังสือก็คือ การจับใจความสำคัญให้ได้ เพราะเมื่อจับใจความสำคัญได้แล้วการอ่านนั้นก็มีความเข้าใจ เกิดขึ้น ซึ่งมีหลักการอ่านดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจน เช่น อ่านเพื่อหาความรู้ เพื่อความเพลิดเพลิน

2. สืบหาส่วนประกอบของหนังสืออย่างคร่าวๆ เช่น คำนำ สารบัญ คำชี้แจงการใช้หนังสือ ภาคผนวก ฯลฯ

3. ทำความเข้าใจลักษณะของหนังสือว่าประเภทใด เช่น สารคดี ตำรา บทความ ฯลฯ

4. ใช้ความสามารถทางภาษาในด้านการแปลความหมายของคำ ประโยค และข้อความต่างๆ อย่างถูกต้องรวดเร็ว

5. ใช้ประสบการณ์หรือภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านมาประกอบจะทำให้เข้าใจ เรื่องที่อ่านได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

ดังนั้น การอ่านจะมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน ครูควรคำนึงถึงหลักสำคัญในการอ่านหลายด้าน ทั้งด้านความพร้อมของเด็ก ความต้องการของเด็ก ประสบการณ์ของเด็ก และความสามารถในการรับรู้ของเด็ก และกระตุ้นความต้องการของเด็กให้มาสัมพันธ์กับการอ่าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กอ่านอย่างเข้าใจและมีประสิทธิภาพ

6. การจัดกิจกรรมการอ่าน

สุนทร บำเรอราช, และนลินี บำเรอราช (2540, หน้า 6-7) ได้แนะนำการจัดกิจกรรมการสอนอ่านในชั้นเรียนว่า ควรดำเนินการให้ครบ 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สืบหาความรู้พื้นฐานของผู้อ่าน เพื่อช่วยเสริมประสบการณ์ที่ยังขาด และเป็นปัญหาต่อการเข้าใจในสิ่งที่อ่าน รวมทั้งเพื่อเชื่อมโยงเรื่องที่ให้อ่านสัมพันธ์กับความรู้เดิมของผู้อ่าน เช่น สอนคำใหม่ คำยาก ให้ดูภาพ ให้รู้ความหมายของคำ

ขั้นที่ 2 มี 3 กิจกรรมย่อย คือ

2.1 ให้อ่านสำรวจอย่างคร่าวๆ เพื่อให้ทราบใจความสำคัญของเรื่อง

2.2 ให้ตั้งจุดประสงค์ก่อนอ่านให้ชัดเจน ด้วยการตั้งคำถามเพื่อคาดว่า จะได้คำตอบจากบทอ่านนี้

2.3 กำหนดความเร็วในการอ่านว่าจะอ่านจบใช้เวลาเท่าใด

ขั้นที่ 3 ผู้เรียนอ่านในใจ

ขั้นที่ 4 ผู้เรียนทำกิจกรรมหลังอ่าน เช่น อภิปรายเรื่องที่อ่าน เขียนสรุปเรื่อง วาดรูป หรือนำเสนอผลงานในลักษณะอื่น ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญ เพื่อครูจะได้ทราบว่า ผู้อ่านเข้าใจเรื่องที่อ่านหรือไม่

ขั้นที่ 5 ทำกิจกรรมเสริม เช่น อาจให้จัดการแสดงในชั้น แต่งเรื่องขึ้นใหม่ ไปสัมภาษณ์บุคคล ทำเอกสารเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน

การจัดกิจกรรมการสอนอ่านอาจนำแนวทางการเรียนการสอนตามแนวคิดกาเย่,บริกส์, และวาเตอร์ (Gagne, Briggs, & Watter, 1992 pp. 189-199) มาประยุกต์ใช้ได้โดย กาเย่,บริกส์, และวาเตอร์ ได้เสนอขั้นตอนการสอนอ่านเพื่อจัดกิจกรรมการสอนดังนี้

1. สร้างความสนใจ คือการทำให้ผู้เรียนใจจดใจจ่อต่อบทเรียนโดยครูใช้วิธีสนทนาซักถามหรือใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

2. แจ้งจุดประสงค์ คือการบอกให้นักเรียนทราบว่าจุดมุ่งหมายของบทเรียนเพื่อให้นักเรียนจะได้ทราบจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนอาจบอกโดยตรงหรือใช้คำถามก็ได้

3. ทบทวนความรู้เดิม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับที่จะใช้บทเรียนใหม่ให้กับผู้เรียนและการกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้เดิมนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อบทเรียนใหม่

4. ใช้สื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ โดยการเสนอสิ่งเร้าที่ใช้ประกอบการสอน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนอื่นๆ เป็นการเริ่มกิจกรรมใหม่ของบทเรียน

5. ให้แนวการเรียนรู้ โดยแนะแนวทางหรือนำทางให้นักเรียนสามารถทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง เช่น แนะนำวิธีทำกิจกรรม แนะนำแหล่งศึกษาค้นคว้า และใช้คำถามเป็นการนำทางให้แก่ผู้เรียน

6. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ให้นักเรียนอ่านเรื่องในใจและทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง

7. การแจ้งผลการปฏิบัติ คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนด้วยการตรวจสอบแก้ไขสิ่งที่ผู้เรียนทำผิด ให้คำชมเชยและแสดงความยินดีในผลงานของผู้เรียน

8. การประเมินผลการปฏิบัติ เป็นการวัดและประเมินผลว่าผู้เรียนสามารถปฏิบัติตามจุดประสงค์ของบทเรียนนั้นได้หรือไม่เพียงใด โดยจัดและประเมินจากการทำแบบฝึกหัด การทำแบบทดสอบและการแสดงออก เช่น การพูด การตอบคำถามของผู้เรียน

9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน โดยการสรุปย่อและการทบทวนบทเรียนที่ผ่านมาเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนที่คงทนโดยให้ทำแบบฝึกหัดเสริมหรือมอบหมายงานเพิ่มเติม เช่น การให้การบ้าน

แฮร์ริล, และซิเพย์ (Harris, & Sipay, 1978, pp. 41-42) กล่าวว่าไว้ว่า การสอนอ่านนั้นครูต้องมีหลักการสอนอ่าน ดังนี้

1. การสอนอ่านต้องพยายามสร้างกิจกรรมที่สนุกและท้าทาย

2. การสอนที่เป็นระบบนั้น ต้องใช้ทักษะการอ่านที่เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ชั้นประถมศึกษา ฝึกอ่านเพื่อพัฒนาด้านคำศัพท์ ทักษะการค้นคว้าหาความหมาย

3. กิจกรรมที่ใช้ในการสอนเด็กต้องเปิดโอกาสให้มีกิจกรรมต่างๆ อย่างพอเพียงกัน เช่น การฝึกอ่านออกเสียงพยางค์กับการฝึกอ่านในใจ การฝึกเด็กอ่านด้วยตัวครูเป็นผู้ฝึกให้ควรให้เด็กฝึกอ่านด้วยตัวเองอย่างละเท่าๆ กันด้วย

4. บทเรียน - กิจกรรมต้องสนองความแตกต่างของแต่ละบุคคลด้วย เพราะแต่ละคนมีพื้นฐานความสามารถไม่เหมือนกัน

5. ต้องให้ความเอาใจใส่ต่อเด็กที่มีปัญหา ต้องให้เวลาและช่วยพัฒนาการอ่านของเด็ก

6. ควรมีแผนงาน เพื่อสนับสนุนการอ่านของเด็กตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ชั้นมัธยมศึกษา

กูดแมน (Goodman, 1986, p.13) กล่าวว่า กระบวนการสอนอ่าน มี 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การจดจำตัวอักษร หมายถึงขั้นตอนที่สมองระลึกหรือจำตัวอักษรได้ตามที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ เป็นการมองเห็นคำแล้วจำได้ว่า คำๆ นั้นเขียนแทนคำพูดว่าอะไร และการอ่านก็เริ่มขึ้นเป็นการเริ่มการอ่านอีกแบบหนึ่ง ตามความคิดของเขาหรือการอ่านอาจจะเริ่มต้นด้วยการมองเป็นรูปภาพ รูปภavnนั้นก็จะเป็นตัวเริ่มต้นในการอ่านได้อีกลักษณะหนึ่ง

2. การคาดคะเน เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าเรื่องที่อ่านนั้น เป็นอย่างไร จะดำเนินต่อไปในลักษณะใด

3. การยืนยัน เป็นการหาข้อมูลยืนยันว่าสิ่งที่คาดการณ์ไว้นั้นถูกต้องหรือไม่ จะดำเนินไปในลักษณะใด

4. การแก้ไข เป็นการจัดหรือปรับกระบวนการคิดอีกครั้งหนึ่งเมื่อผู้อ่านพบว่าสิ่งที่ตนคาดการณ์ไว้นั้นไม่ถูกต้องเป็นการแก้ความคิดของผู้อ่านให้ถูกต้อง

5. การสิ้นสุดการอ่าน คนเราจะยุติการอ่าน เมื่อได้ทำกิจกรรมทั้งหมดให้เรียบร้อยแล้วหรืออาจจะไม่ใช้การอ่านจบแล้วแต่เป็นเพราะผู้อ่านจับความหมายในการอ่านได้น้อยหรือผู้อ่านทราบเรื่องที่จะอ่าน มิฉะนั้นก็เป็นเพราะเรื่องนั้นไม่น่าสนใจก็ได้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านนั้น ควรจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ไม่น่าเบื่อ เพราะการอ่านไม่ใช่การมองผ่านตัวอักษรเท่านั้น แต่ต้องคิดตามจึงจะเข้าใจความหมายของสิ่งที่อ่าน และเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ จนสามารถที่จะปฏิบัติด้วยตนเองได้

การอ่านจับใจความ

1. ความหมายของการอ่านจับใจความ

แววมยุรา เหมือนนิล (2541, หน้า 12) ให้ความหมายของการอ่านจับใจความว่า การอ่านจับใจความ คือ การอ่านที่มุ่งค้นหาสาระของเรื่องหรือของหนังสือแต่ละเล่มว่าคืออะไร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นใจความสำคัญ และส่วนที่ขยายใจความสำคัญ

กองทัพ เคลือบพณิชกุล (2542, หน้า 119) ให้ความหมายของการอ่านจับใจความ คือ การอ่านแล้วสามารถจับประเด็นสำคัญของข้อความนั้นๆ ได้หมด ใจความสำคัญเป็นข้อความที่ทำหน้าที่คลุ่ใจความของข้อความอื่นในตอนนั้นๆ ไว้ทั้งหมด ในแต่ละย่อหน้า ใจความสำคัญจะมีเพียงประเด็นเดียวซึ่งอาจอยู่ตอนต้น ตอนกลาง หรือตอนท้ายของแต่ละย่อหน้าก็ได้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 45) ได้ให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ว่า “การอ่านจับใจความ คือ การอ่านเข้าใจเนื้อเรื่องจับใจความสำคัญได้ สามารถสรุปได้ ได้รับความรู้จากสิ่งที่อ่านและสามารถตอบคำถามได้ อีกทั้งสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้”

สุพน ทิมอ่า (2543, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการอ่านจับใจความไว้ว่า การอ่านจับใจความ หมายถึง การอ่านเพื่อจับความสำคัญซึ่งเป็นแกนและสาระของเรื่อง เป็นการอ่านเพื่อให้ทราบรายละเอียดในส่วนรวมของเรื่องนั้นๆ และจะต้องอาศัยการอ่านอย่างเข้าใจอ่านอย่างรวดเร็ว เป็นพื้นฐานในการอ่าน

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545, หน้า 11) กล่าวไว้ว่าการอ่านจับใจความหมายถึง การอ่านเพื่อเก็บสาระสำคัญหรือใจความสำคัญของเรื่องโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปใจความสำคัญ หากสำคัญ ใช้แผนภาพโครงเรื่องเพื่อพัฒนาการอ่าน รวมทั้งการรู้จักใช้คำถามเกี่ยวกับเนื้อหาและการพัฒนาทางด้านความคิด พฤติกรรมที่แสดงว่านักเรียนอ่านจับใจความได้

พิจารณาจากการที่นักเรียนลำดับเหตุการณ์เรื่องที่ได้เล่าเรื่องโดยใช้สำนวนของตนเอง บอกรายละเอียด ชื่อตัวละคร สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ ตลอดจนแยกแยะข้อเท็จจริง ปฏิบัติตามคำสั่ง หรือคำแนะนำได้ บอกใจความสำคัญและสรุปได้

สุปราณี พัดทอง (2545, หน้า 65) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความคิดสำคัญอันเป็นแก่นหรือหัวใจของเรื่องผู้เขียนมุ่งสื่อมาให้ผู้อ่านได้รับทราบ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็น หรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

กล่าวโดยสรุป การอ่านจับใจความเป็นการอ่านเรื่องหรือข้อความแล้ว สามารถจับสาระสำคัญและจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ได้ อ่านได้ สามารถทำความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ เป็นการอ่านเพื่อให้ทราบรายละเอียดในส่วนรวมของเรื่องนั้นๆ และแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่ได้ อ่านอย่างมีเหตุผล รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

2. จุดมุ่งหมายในการอ่านจับใจความ

พันธุ์ทิพา หลาบเลิศบุญ. (2539, หน้า 50-51) กล่าวว่า การอ่านเพื่อจับใจความของเรื่องที่มี 2 ลักษณะ คือ

1. อ่านเพื่อจับใจความส่วนรวม เป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาที่สำคัญของข้อความ เรื่อง หรือหนังสือ เพื่อมองเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียด และจะทำให้เข้าใจจุดมุ่งหมายสำคัญของข้อความหรือเรื่องนั้นๆ ได้ โดยการกวาดสายตาผ่านหัวข้อต่างๆ อย่างรวดเร็ว

2. การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เป็นการอ่านต่อเนื่องกับการอ่านขั้นแรก โดยอ่านละเอียดทุกตัวอักษร เพื่อจับเรื่องราวได้ตลอดทั้งเรื่อง ที่ไหน เมื่อไร ทำไม เพื่อจับใจความให้ได้มากที่สุด ใจความสำคัญมิได้มีความหมายจำกัดเพียงแค่นำเนื้อเรื่องที่สำคัญเท่านั้น อาจเก็บสาระของเรื่องได้หลายแง่ เช่น เก็บความรู้ เก็บเนื้อเรื่องที่สำคัญ เก็บแนวคิด หรือทัศนคติของผู้เขียน และจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง

กึ่งกาญจน์ สิริสุนทร (2547, หน้า 12-16) กล่าวว่า การอ่านจับใจความเป็นการอ่านเพื่อที่จะให้รู้เรื่องราวตลอดทั้งเรื่อง การอ่านจับใจความต้องจับประเด็นเรื่องให้ได้ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด อย่างไร ผลเป็นอย่างไร การอ่านจับใจความเป็นการอ่านที่สามารถรู้จุดประสงค์ของผู้เขียนว่าผู้เขียนต้องการแสดงความคิดเห็นเช่นไร แม้ผู้เขียนอาจบอกไว้ แต่โดยทั่วไปแล้วผู้อ่านต้องเก็บความและตีความเอง

มิลเลอร์ (Miller, 1990, p. 15) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการอ่านเพื่อจับใจความไว้ ดังนี้

1. อ่านเพื่อจับใจความคร่าวๆ (scanning or skimming)
2. อ่านเพื่อจับใจความสำคัญ (idea reading)
3. อ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและเข้าใจความสำคัญโดยทั่วๆ ไป (exploratory reading)
4. อ่านเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (study reading)

5. อ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามข้อความที่อ่าน (critical reading)
6. อ่านเพื่อวิเคราะห์ข้อความ หรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน (analytical)

จากจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การสอนอ่านเน้นที่การจับใจความสำคัญหรือสาระสำคัญของเรื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน การอ่านจับใจความจะประสบความสำเร็จนั้น นักเรียนต้องรู้จักจุดมุ่งหมายในการอ่านว่าอ่านเพื่ออะไร อ่านอย่างไร ที่สำคัญพยายามจับใจความสำคัญของเรื่องให้ได้ และรู้แนวคิดของเรื่องว่าเป็นอย่างไร

3. องค์ประกอบในการอ่านจับใจความ

องค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้สามารถอ่านจับใจความของเรื่องที่ได้ได้นั้น มีผู้เสนอความคิดไว้ดังนี้

กัลยา ยวนมาลัย (2539, หน้า 32-33) กล่าวว่า การอ่านจับใจความ เป็นการจับประเด็นสำคัญให้ได้ว่าผู้เขียนต้องการเสนอข้อคิดอะไรที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถจับใจความได้ครบถ้วน และรวดเร็วต้องอาศัยความรู้พื้นฐานเป็นองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ความรู้ด้านภาษา เช่น รู้จักถ้อยคำ สำนวนหรือเรื่องราวที่ผู้อ่านรู้ หลักภาษา และการใช้ภาษา สำนวนและถ้อยคำต่างๆ มาใช้ทำให้เกิดความรู้กว้างขวางขึ้น ทำให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาการอ่านจับใจความได้มากขึ้น

2. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หากผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่อ่านก็จะใช้เวลาน้อยลงในการอ่าน เพราะจะมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจและจับใจความได้อย่างรวดเร็ว

3. ประสบการณ์ทางความคิด ผู้อ่านที่มีประสบการณ์ในการอ่านมาก ก็จะสะสมความคิดที่ได้รับจากการอ่าน สามารถให้ข้อคิดเห็น หรือเหตุผลที่เป็นข้อวิเคราะห์เนื้อเรื่อง และสามารถจับใจความได้ดี

บอนด์, และทิงเกอร์ (Bond, & Thinker, 1957, p. 235) กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. การเข้าใจความหมายของคำ เพราะคำเป็นหน่วยหรือส่วนย่อยในภาษาที่มีความหมาย และเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

2. การเข้าใจหน่วยความคิดจากกลุ่มคำ เนื่องจากกลุ่มคำอาจมีความหมายต่างไปจากคำแต่ละคำที่เรียงต่อกันเป็นรายคำ

3. การเข้าใจประโยคที่ใช้ในการอ่านซึ่งเกิดจากการเรียงคำ และกลุ่มคำไว้ด้วยกัน เพื่อสื่อความคิดตามเรื่องราวต่างๆ

4. การเข้าใจความหมายเป็นตอนๆ สามารถที่จะนำประโยคแต่ละประโยคในตอนนั้นๆ มาสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายได้เข้าใจดียิ่งขึ้น

5. การเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดของบทอ่าน โดยสามารถจัดลำดับความคิดของเรื่อง ที่อ่านได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสำคัญๆ ในแต่ละตอน

จะเห็นว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความให้ได้ดีนั้น ผู้อ่านต้องอาศัย ความสามารถหลายด้านประกอบกัน ต้องเข้าใจความหมายของศัพท์ ของประโยค รู้จักการสังเกต ความสัมพันธ์ของข้อความที่อ่านเพื่อจับแนวคิด จับใจความสำคัญ และจับรายละเอียดของเรื่องได้ โดยอาศัยประสบการณ์ทางด้านภาษาและความรู้ในเรื่องที่อ่าน ซึ่งครูผู้สอนต้องแสวงหา แนวทางที่ดีในการฝึกอ่านให้กับนักเรียน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในการอ่าน สามารถอ่าน จับใจความได้ดี

4. หลักในการอ่านจับใจความ

เสริมศรี หอธิมารกุล (2539, หน้า 343-401) กล่าวว่า การอ่านจับใจความให้ได้ ผลควรอ่านในลักษณะต่อไปนี้

1. อ่านข้อความหรือเรื่องราวผ่านๆ โดยตลอดเพื่อให้รู้ว่าเรื่องนั้นว่าด้วยเรื่อง ะไรบ้าง จุดใด ตอนใด เป็นจุดสำคัญของเรื่อง
2. อ่านให้ละเอียดตลอดทั้งเรื่องทำความเข้าใจอย่างชัดเจนไม่ควรหยุดอ่าน ระหว่างเรื่อง เพราะจะทำให้ความเข้าใจไม่ต่อเนื่องกัน
3. อ่านซ้ำตอนที่ไม่เข้าใจและตรวจสอบใจความในข้อความบางตอนให้แน่นอน และถูกต้อง
4. ตั้งคำถามในขณะที่อ่าน ว่าเรื่องที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เกิดขึ้นที่ใด เมื่อไรอย่างไร
5. ตอบคำถามสั้นๆ ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไร หรือทำโน้ตย่อเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ
6. เรียบเรียงใจความสำคัญของเรื่องด้วยตัวเอง

แววมยุรา เหมือนนิล (2541, หน้า 14) กล่าวว่า การอ่านจับใจความให้เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็ว ต้องอาศัยแนวทางและหลักสำคัญหลายประการคือ

1. สืบรวจส่วนประกอบของหนังสืออย่างคร่าวๆ เพราะส่วนประกอบของหนังสือ ต่างก็มีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว
2. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายในการอ่านจะเป็น แนวทางกำหนดวิธีอ่านให้เหมาะสม และจับใจความได้รวดเร็วขึ้น
3. มีความสามารถทางภาษา โดยเฉพาะทักษะในการแปลความหมายของคำ ประโยค และข้อความต่างๆ ในเรื่องให้เข้าใจอย่างถูกต้องรวดเร็ว
4. มีประสบการณ์หรือภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน จะทำให้เข้าใจและจับใจความ เรื่องที่อ่านได้ง่ายขึ้น

5. ความเข้าใจลักษณะของหนังสือ หนังสือแต่ละประเภทมีรูปแบบการแต่งและเป้าหมายของเรื่องแตกต่างกัน

สุพน ทิมอ่ำ (2543, หน้า 2) กล่าวว่า การอ่านจับใจความมีหลักในการอ่านดังนี้ การอ่านเพื่อจับใจความโดยส่วนรวม ต้องอาศัยการอ่าน โดยสำรวจส่วนประกอบต่างๆ ของเรื่องที่อ่านอย่างรวดเร็ว ขณะอ่านควรเรียงลำดับความคิดไว้ในใจหรืออาจจดหัวข้อย่อหรืออาจสรุปเนื้อเรื่องไว้ก็ได้ หลักสำคัญในการอ่านจับใจความคือ การสังเกต ทำความเข้าใจ คำข้อความ และประโยคต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้เร็วขึ้น

พรทิพย์ ตรีสกุลวงษ์ (2544, หน้า 53) ได้กล่าวถึงหลักการอ่านจับใจความสำคัญไว้ว่า ในการอ่านแต่ละครั้ง ควรรู้จุดมุ่งหมายว่า ต้องการอะไรจากเรื่องที่อ่าน เพื่อจะได้ไปสู่จุดนั้นได้เร็วขึ้น แล้วจึงอ่านข้อความให้จบอย่างรวดเร็ว เพื่อที่ว่าเรื่องที่อ่านเกี่ยวกับอะไร ถ้าเป็นหนังสือทั้งเล่มควรอ่านที่สารบัญก่อน ขั้นตอนต่อไปก็อ่านโดยละเอียดตลอดทั้งเรื่อง ในขณะที่อ่าน พยายามตั้งคำถามขึ้นในใจว่า เรื่องที่อ่านเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร อย่างไร นักเขียนมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในการเสนอเรื่องนี้ และประการสำคัญ ควรฝึกการอ่านจับใจความสำคัญอยู่เสมอจะช่วยให้อ่านหนังสือได้เร็วและจับใจความสำคัญได้ดี

รัชณี เหมัญกิจ, และคนอื่นๆ (2546, หน้า 96) ได้กล่าวถึงหลักการอ่านจับใจความว่า ผู้อ่านจะต้องจับใจความของเรื่องและสามารถตอบคำถามได้จากการสังเกตข้อความในเนื้อเรื่องว่า เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นเมื่อไร (วัน เวลา ที่เกิดเรื่อง) ตัวละครที่เกี่ยวข้องมีใครบ้าง จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์คืออะไร อะไรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ เหตุการณ์นั้นก่อให้เกิดผลอย่างไร แนวคิดของเรื่องคืออะไร สามารถนำประโยชน์อะไรจากการอ่านไปใช้ในชีวิตประจำวันได้บ้าง คุณธรรมของเรื่องมุ่งเน้นในด้านใด

กล่าวโดยสรุป ในการอ่านจับใจความให้รวดเร็วและเข้าใจได้ง่าย ต้องอาศัยหลักสำคัญหลายประการ เช่น การสังเกตคำ ข้อความ และประโยคต่างๆ ควรให้นักเรียนฝึกอ่านจับใจความทีละย่อหน้า แล้วฝึกตั้งคำถาม ตอบคำถาม เรียงลำดับเหตุการณ์ สรุปเรื่อง และอธิบายลักษณะของตัวละคร และให้ทราบผลการอ่านทุกครั้งเพื่อช่วยเสริมแรง จะช่วยให้เด็กพัฒนาการด้านความคิด ทำให้การสอนอ่านจับใจความนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

สุพน ทิมอ่ำ (2543, หน้า 3-4) กล่าวว่า การอ่านจับใจความมีทฤษฎีการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการอ่านดังนี้

1. ทฤษฎีของ Gestalt ซึ่งเป็นทฤษฎีเน้นความสำคัญของการเตรียม คือ กฎของการรับรู้ที่ประยุกต์เข้ามาในการสอนอ่าน ซึ่งแยกเป็นกฎ 3 ข้อ

1.1 กฎของความคล้ายกัน เป็นการจัดสิ่งที่คล้ายกันเอาไว้ด้วยกัน เช่น คำที่คล้ายกัน เนื้อเรื่อง โครงสร้างของประโยครวมทั้งสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการอ่าน ถ้าจัดไว้เป็นหมวดหมู่ จะช่วยให้เกิดการรับรู้ได้รวดเร็วขึ้น

1.2 กฎของความชอบ ถ้านักเรียนได้อ่านในสิ่งหรือเรื่องที่ตนชอบ จะทำให้การอ่านมีความหมายต่อผู้เรียน

1.3 กฎของความต่อเนื่อง เป็นการสอนอ่านให้มีลักษณะต่อเนื่องกัน จะทำให้การพัฒนาการอ่านไม่หยุดชะงัก พัฒนาการอ่านได้อย่างต่อเนื่อง

2. ทฤษฎีการให้สิ่งเร้าและการตอบสนอง เน้นการทำซ้ำๆ จนเกิดการตอบสนองโดยอัตโนมัติ การสอนอ่านถ้าวัดเรื่องที่ตรงกับความสนใจก็จะเป็นสิ่งเร้าที่จะช่วยให้เกิดความต้องการที่จะอ่านจะทำให้มีการตอบสนองที่ดี

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike เน้นสติปัญญา โดยกล่าวว่าผู้ที่มีสติปัญญาจะสามารถรับรู้ และอ่านจับใจความได้ในเวลาอันเร็ว ดังนั้นถ้านักเรียนได้ฝึกอ่านบ่อยๆ จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านจับใจความได้ดีขึ้น

ฟลัด, และแลปปี้ (Flood, & Lapp, 1988, pp 780-781) เป็นผู้นำเสนอทฤษฎีการจัดลำดับข้อความ และวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความอันเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความ โดยเฉพาะดังนี้

1. เน้นการจัดลำดับข้อความ เน้นว่าการอ่านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา 2 ประการ คือ การรับรู้ข่าวสารและเมื่อรับข่าวสารแล้วนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิมแล้วจะเกิดเป็นความรู้ใหม่ โดยที่ผู้อ่านรับข่าวสารแล้วจะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม ของจริง หรือภาพ ถ้าไม่ตรงกับข้อมูลดังกล่าวก็จะอ่านข้อมูลซ้ำ ถ้าสารที่อ่านให้ความรู้สึกในทางลบจะต้องใช้เวลาในการรับรู้มากกว่าข่าวสารที่ให้ความรู้สึกในทางบวก จากนั้นสมองก็จะบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่างของคำ และความหมายของประโยคเอาไว้

2. การวิเคราะห์การเชื่อมโยงข้อความ ทฤษฎีนี้เน้นว่าผู้อ่านมีวิธีการจะดึงข้อความที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเกี่ยวข้องกันหรือขจัดข้อความที่ไม่ต้องการออกข้อความที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วจะมีความสัมพันธ์เป็นบวก

สรุปได้ว่า ในการสอนอ่านจับใจความ ครูควรศึกษาทฤษฎีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความหลายๆทฤษฎี แล้วนำทฤษฎีต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการสอนอ่านให้เหมาะกับผู้เรียน โดยเน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ เพื่อให้ผู้อ่านมีทักษะในการอ่านจับใจความได้ดียิ่งขึ้น

6. ความสามารถในการอ่านจับใจความ

สมิตรา อังวัฒนกุล (2535, หน้า 31-32) ได้สรุปความสามารถในการอ่านไว้ดังนี้

1. อ่านได้ถูกต้องตามตัวสะกดการันต์ อ่านออกเสียงถูกต้องตามหลักการอ่านและการแยกคำ
2. อ่านได้รวดเร็ว (speed of reading)
3. เข้าใจเรื่องที่อ่านได้รวดเร็ว จับใจ ถูกต้อง
4. จับใจความสำคัญได้ (main idea)
5. มีวิจารณ์ญาณในการอ่าน อ่านแล้วสามารถแยกข้อคิดเห็น (opinion) ออกจากข้อเท็จจริง จากข้อความ ที่ผู้เขียนแสดงข้อคิดเห็น และความสามารถตีความ (interpretation) ได้อย่างถูกต้อง
6. อ่านแล้วเกิดความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) ในแนวการเขียน ส่วนรูปแบบ
7. อ่านแล้วสามารถสังเคราะห์ได้ (synthesis) นำความรู้เก่ามาหลอมรวมกับความรู้ใหม่ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ขึ้นมา การอ่านโดยรู้จักเดาคำที่พบว่าสะกดผิด พิมพ์ผิด พิมพ์ตกสามารถอ่านหรือเดาข้อความได้
8. อ่านแล้วสามารถแสดงความคิดเห็น ประเมินค่า (evaluation) สิ่งที่ตนอ่านได้ อย่างเที่ยงธรรมโดยวิเคราะห์ (analyze) วิจารณ์ (criticism) กลวิธีเขียน ของงานเขียนนั้นได้ อย่างถูกต้องหลักวิชาการ
9. อ่านโดยกวาดสายตาให้กว้าง (eye span) และกวาดสายตาอย่างรวดเร็ว (scanning) เช่น การอ่านข่าว
10. มีสมาธิการอ่าน (concentration)
11. อ่านเร็วเพื่อเลือกหยิบความ การอ่านข้ามคำ (skimming) เลือกอ่านหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย
12. อ่านแล้วได้ความรู้ (knowledge) จดจำได้ เข้าใจความหมายอย่างถูกต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
13. อ่านแล้วสามารถอธิบายได้ และปฏิบัติตามขั้นตอนได้
14. อ่านแล้วสามารถตอบคำถามจากหนังสือที่อ่านได้
15. อ่านแล้วสรุปได้ (summarizing)
16. อ่านแล้วบันทึกไว้ (taking)
17. รู้จักใช้ส่วนต่างๆ ของหนังสือ เพื่อจะได้เลือกอ่านหัวข้อและเข้าใจเรื่องได้อย่างรวดเร็ว บางเล่มน่าสนใจ ทำให้อ่านหนังสือได้หลายเล่มในระยะเวลาสั้นๆ
18. ไม่มีนิสัยรักการอ่าน (bad habit) ทำให้อ่านช้า

19. สามารถอ่านได้ 2 ลักษณะ คือ การอ่านออกเสียง และการอ่านในใจ ผู้อ่านที่ “อ่านเป็น” สามารถอ่านได้รวดเร็ว

มิลเลอร์ (Miller, 1990, pp. 4-7) ยังแบ่งความสามารถในการอ่านเข้าใจความ ออกเป็นระดับต่างๆ ซึ่งใกล้เคียงกับแนวความคิดข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ความสามารถในการแปลความ (textually explicit comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจความในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมาได้ ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้ จะสามารถระบุความคิดหลัก ความคิดรองของเรื่อง หรือจัดเรียง ลำดับเหตุการณ์หัวข้อเรื่องต่างๆ ในบทอ่านได้

2. ความสามารถในการตีความ (textually implicit comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมา โดยที่ผู้อ่าน จะต้องใช้เหตุผลและความรู้ของตนเข้ามาช่วยตัดสินใจทำความเข้าใจข้อมูลในบทอ่านนั้นๆ ผู้อ่านที่มีความสามารถในระดับนี้ สามารถที่จะตอบคำถามเชิงอ้างอิงได้ (implicit or interpretive comprehension question) สามารถสรุปและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้ รวมทั้งรับรู้ ถึงอารมณ์ความคิด วัตถุประสงค์ของผู้เขียนตลอดจนสามารถระบุความคิดหลักของเรื่อง ที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้โดยตรงไปตรงมา

3. ความสามารถในการวิเคราะห์ (critical reading) เป็นระดับความสามารถ ในการวิเคราะห์ตีความ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านได้ว่า อะไรคือข้อเท็จจริง และอะไรเป็นเพียงความเชื่อหรือความคิดเห็น ของผู้เขียน และสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่อ่านกับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่นๆ ได้ตลอดจน เข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปไมย ที่ผู้เขียนนำมาใช้และยังสามารถบอกได้ว่า ผู้เขียนมีทัศนคติต่อ เรื่องที่นำเสนออย่างไร

4. ความสามารถในระดับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (scriptually implicit comprehension) เป็นความเข้าใจในระดับสูง ที่ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่านนอกเหนือจากสิ่งที่ ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ ผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่ พบในบทอ่านเพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้นๆ

วอลเล็ทท์, และดิสสิค (Vallette, & Disick, 1990, pp. 161-180) แบ่งระดับการอ่าน ไว้ดังนี้

1. ระดับกลไก เป็นระดับความสามารถในการอ่านที่ผู้อ่านแสดงความสามารถ ออกทางด้านความจำแบบนกแก้วนกขุนทองมากกว่าความสามารถด้านความเข้าใจ กล่าวคือ ผู้อ่านสามารถรับรู้ถึงความแตกต่างของตัวอักษรได้ ถึงแม้ไม่สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริง และสิ่งที่อ่านก็ตาม

2. ระดับความรู้ เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถจำได้ คือ ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจ กับข้อความที่ตนคุ้นเคยได้ เช่น สามารถจับคู่รูปภาพกับข้อความได้ถูกต้อง

3. ระดับถ่ายโอน ผู้อ่านที่มีความสามารถขั้นนี้ย่อมสามารถรับรู้ได้ คือ สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ เช่น สามารถนำโครงสร้างและคำศัพท์ที่คุ้นเคยมาเรียบเรียงใหม่ได้

4. ระดับสื่อสาร ผู้อ่านมีความสามารถเข้าใจในสิ่งที่อ่านสามารถทำความเข้าใจกับข้อความที่ไม่คุ้นเคยมาก่อนทั้งด้านโครงสร้างและด้านคำศัพท์ได้แม้บางครั้งจะไม่รู้ความหมายของคำครบทุกคำก็ตาม

5. ระดับวิเคราะห์วิจารณ์ ในระดับนี้ผู้อ่านต้องมีความสามารถในการศึกษาวิเคราะห์ และประเมินผล ลักษณะการใช้ภาษา และหลักการเขียน ของผู้เขียนจากเรื่องที่อ่านอีกทั้งต้องเข้าใจจุดประสงค์ หรือความมุ่งหมายของผู้เขียนและเข้าใจความหมายแฝง ตลอดจนสามารถสรุปใจความของเรื่องที่อ่านได้

จากการศึกษาความสามารถในการอ่านจับใจความข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้อ่านจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่อ่าน สามารถตีความและจับใจความสำคัญของเรื่องได้อย่างถูกต้อง โดยใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบในบทอ่านเพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้นๆ

7. การวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ

การวัดความสามารถในการอ่านจับใจความจะช่วยให้ทราบถึงระดับความเข้าใจในการอ่านของผู้เรียนแต่ละคนได้ ทำให้ครูผู้สอนสามารถวางแผนในการพัฒนาทักษะการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้อธิบายถึงการประเมินผลด้านความเข้าใจในการอ่านไว้ดังนี้

อัจฉรา วงศ์โสธร (2539, หน้า 88-89) ได้เสนอแนะขั้นตอนแนวทางในการออกแบบข้อทดสอบวัดความสามารถในการอ่านไว้ดังนี้

1. ความรู้ด้านคำศัพท์ สามารถเข้าใจศัพท์ สำนวนที่ใช้
2. ศึกษาจุดประสงค์ทางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติให้บรรลุจุดประสงค์นั้น
3. วางแผนการมอบหมายงาน เช่นให้ผู้เรียนอ่านบทอ่านที่กำหนด แล้วจึงให้มีการฝึกทักษะดังนี้

3.1 ให้แยกใจความสำคัญออกจากรายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ

3.2 ให้ทำความเข้าใจระหว่างความสัมพันธ์ของบทอ่านกับหลักไวยากรณ์

3.3 ทำความเข้าใจความหมายในเนื้อเรื่องที่เป็นลักษณะแสดงความคิดเห็น และแนวทางความคิดแก่ผู้เรียน

3.4 ให้ผู้เรียนให้ความหมายของคำศัพท์ที่ไม่คุ้นเคยโดยอาศัยกฎ และความรู้ที่เรียน แล้วจึงออกข้อสอบวัดความสามารถของผู้เรียน

อ่ำไพ ลัดนาอนุสรณ์ (2545, หน้า 25) ได้สรุปแนวคิดของฮาฟเนอร์, และจอลลี (Hafner, & jolly) ว่าการประเมินผลความเข้าใจในการอ่านและการอ่านจับใจความสำคัญ ดูได้จากความสามารถดังนี้

1. ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่างๆ จากเรื่องที่อ่านได้
 2. เข้าใจคำชี้แจง สามารถปฏิบัติตามคำชี้แจงหรือคำแนะนำที่เขียนอธิบายไว้ได้ถูกต้อง
 3. จดจำและสามารถบรรยายสิ่งที่อ่านเป็นคำพูดของตัวเองได้
 4. ลำดับเหตุการณ์ของเรื่องที่อ่านได้ถูกต้อง
 5. แยกได้ว่ารายละเอียดตอนไหนสำคัญ ตอนไหนไม่สำคัญ
 6. บอกได้ว่าตัวอย่างหรือคำอธิบายประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กับเนื้อความสำคัญตอนไหน
 7. บอกได้ว่าประโยคใดแสดงความสำคัญของเรื่องที่อ่าน
 8. บอกได้ว่าเนื้อหาที่อ่านมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทความอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างไร
 9. แสดงข้อสรุปของบทความที่อ่านได้อย่างถูกต้อง
 10. บอกได้ว่าผู้เขียนยึดแนวอะไรในการจัดเรียบเรียง เช่น เวลา สถานที่ หรือสาเหตุและผล เป็นต้น
 11. บอกได้ว่าอะไรคือความหมายที่ซ่อนเร้นที่ไม่ได้แสดงไว้ในบทความ
 12. บอกได้ว่าเรื่องที่อ่านมีแนวการดำเนินเรื่องหรือให้อารมณ์อย่างไร
 13. บอกวัตถุประสงค์ในการเขียน ซึ่งผู้เขียนไม่ได้แสดงไว้ตรงๆ ได้
 14. บอกได้ว่าตอนใดผู้เขียนใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบอย่างไร มีความหมายอย่างไร
- รัตนกร สายคำทอน (2546, หน้า 40) ได้สรุปการวัดผลประเมินผลการอ่านจับใจความสำคัญ กำหนดไว้ 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านสติปัญญา สิ่งที่จะต้องวัดมี 6 ด้าน คือ ความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการประเมินผล
2. ด้านทักษะ ได้แก่ การอ่านออกเสียง และการอ่านในใจ แล้วสามารถจับใจความสำคัญของสิ่งที่กำหนดได้
3. ด้านเจตคติ ใช้การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การแสดงออกถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การสนทนา สัมภาษณ์ และแบบประเมินค่าความสนใจการยอมรับในเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การวัดความสามารถในการอ่านจับใจความ ควรกำหนดวัดความสามารถของผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านทักษะ ด้านเจตคติ ซึ่งในการวิจัย

ครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบวัดความสามารถในการอ่านจับใจความจากแบบทดสอบตามลักษณะการตอบได้ดังนี้

1. แบบอัตนัย (subjective test) เป็นแบบทดสอบที่ได้กำหนดปัญหาหรือคำถามให้ และให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ความเข้าใจและความคิดตามที่เรื่องกำหนดให้ภายในเวลาที่กำหนด แบบทดสอบนี้สามารถวัดได้หลายๆ ด้าน ในแต่ละข้อ เช่น ความสามารถในการใช้ภาษา ความสามารถในการคิดวิเคราะห์

2. แบบปรนัย (objective test) เป็นแบบทดสอบที่มีคำตอบไว้ให้แล้ว ผู้ตอบต้องตัดสินใจเลือกข้อที่ต้องการตอบ

ซึ่งแบบทดสอบทั้งสองลักษณะต่างก็มีข้อเด่นข้อด้อยแตกต่างกันและไม่มีกฎและสภาพการณ์ของการใช้ตายตัวว่าครูต้องใช้ประเภทใด แต่ควรคำนึงถึงจุดประสงค์ สภาพการณ์ของการใช้ อายุและระดับชั้นของผู้เรียนด้วย

การสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์

1. ความหมายการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์

สุพน ทิมอ่ำ (2543, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของการสอนอ่านจับใจความโดยวิธีวิทยาศาสตร์ไว้ว่า การสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์ หมายถึง วิธีการสอนอ่านที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความคิด รู้จักตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนเรื่องทีอ่าน นำประสบการณ์ทางภาษามาใช้ประโยชน์ในการคิด รู้จักรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบคำทำนายหรือสมมติฐาน และหาคำตอบด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

สุวิทย์ มูลคำ, อรทัย มูลคำ (2545, หน้า 39) ได้ให้ความหมายของวิธีการสอนแบบวิทยาศาสตร์ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ได้นำเอาระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ใช้แสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนพยายามคิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาต่างๆ โดยใช้ลำดับขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นของวิทยาศาสตร์มาแก้ปัญหาด้วยตนเอง

กฤษณี เพ็ชรทวีพรเดช, ธาริดา สรียาภรณ์, สุรียา บังใบ, และสุคนธ์ สินธพานนท์ (2550, หน้า 127) ได้ให้ความหมายของวิธีการสอนแบบวิทยาศาสตร์ไว้ว่า วิธีการสอนแบบวิทยาศาสตร์ หมายถึง วิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พบปัญหา และคิดหาวิธีแก้ปัญหาหรือหาคำตอบอย่างเป็นระบบโดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยสรุป การสอนอ่านจับใจความโดยวิธีวิทยาศาสตร์ เป็นการสอนอ่านที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ คิดค้นหาวิธีแก้ปัญหาและหาคำตอบจากเรื่องทีอ่านด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้น

2. ลำดับชั้นการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์

ภพ เลหาไพบูลย์ (2541, หน้า 10) กล่าวว่าลำดับขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ชั้นระบุปัญหา
2. ชั้นตั้งสมมติฐาน
3. ชั้นการรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกต และ/หรือการทดลอง
4. ชั้นสรุปผลการสังเกต และ/หรือการทดลอง

ลัดดา ไชว์พันธุ์ (2542, หน้า 28) กล่าวถึง การสอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ไว้ดังนี้ การสอนโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ควรสอนให้เด็กได้รับประสบการณ์ในการคิดคือ

1. การกำหนดขอบเขตของปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาหรือแนวทางการเรียนรู้โดยครูพยายามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิด ให้เห็นถึงสภาพของปัญหา
2. การตั้งสมมติฐานในการแก้ปัญหา สมมติฐานจะเกิดจากการได้สังเกตข้อเท็จจริงต่างๆ จนสามารถคาดคะเนอย่างมีเหตุผล
3. การทดลองและการรวบรวมข้อมูล เพื่อที่ครูและนักเรียนได้ร่วมกันวางแผนเพื่อหาคำตอบจากปัญหาต่างๆ ซึ่งครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำแนวทางการรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อครูและนักเรียนได้ความรู้จากปัญหาต่างๆ ที่วางไว้เป็นแนวทางแล้วนำมาให้สมาชิกในชั้นเรียนร่วมกันอภิปรายเพื่อหาสรุปของปัญหานั้น

5. การสรุปผล เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการซึ่งเป็นผลสรุปที่ได้จากข้อมูลต่าง ๆ

สุพน ทิมอ่ำ (2543, หน้า16) กล่าวถึง ลำดับชั้นที่ใช้ในการอ่านจับใจความโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์มี 5 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 ปัญหา ปัญหาหรือข้อสงสัย เป็นสิ่งเร้าที่จะนำไปสู่การหาคำตอบ โดยการอ่านเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตอบปัญหา หรือข้อสงสัย

ชั้นที่ 2 สมมติฐาน ข้อทำนายหรือคาดคะเนข้อสงสัยที่เป็นปัญหา การทำนายจะใกล้เคียงกับความจริงมากน้อยเพียงใดจะอยู่บนพื้นฐานประสบการณ์ทางภาษาของนักเรียนซึ่งแต่ละคนมีไม่เท่ากัน

ชั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมรายละเอียดความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปทดสอบสมมติฐานหรือข้อทำนายที่กำหนดไว้

ชั้นที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน เป็นการนำข้อมูลที่ได้รวบรวมมาพิจารณาว่าตรงหรือใกล้เคียงกับคำทำนายหรือคาดคะเนหรือไม่

ชั้นที่ 5 การสรุปผล เป็นการสรุปผลประเด็นที่สำคัญที่ได้จากการทดสอบ ข้อทำนายหรือคาดคะเนว่ามีอะไรบ้างที่ถูกต้อง

สุวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 44) กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ ดังต่อไปนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา เป็นขั้นที่ผู้สอนนำเสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบ เพราะปัญหาจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ อยากรู้อยากเรียน เกิดความกระตือรือร้นที่จะแก้ไข
2. ขั้นกำหนดสมมติฐาน เป็นขั้นที่ครูผู้สอนให้ผู้เรียนตั้งสมมติฐาน เพื่อคาดคะเนคำตอบของปัญหาจากความรู้และประสบการณ์เดิม รวมทั้งให้ผู้เรียนวางแผนหาวิธีการที่จะค้นคว้าหาข้อมูลมาจากแหล่งต่างๆ เพื่อทดสอบสมมติฐานอันจะนำไปสู่คำตอบของปัญหา
3. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้ รวมทั้งเป็นขั้นการทดลองและลงมือแก้ปัญหาด้วย
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล เป็นขั้นที่ผู้เรียนนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป
5. ขั้นสรุปและประเมินผล ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปข้อค้นพบเรียบเรียงให้เป็นหลักการเพื่อนำไปใช้ พร้อมทั้งตรวจสอบผลการศึกษาว่าได้ผลสอดคล้องกับสมมติฐานที่วางไว้หรือไม่

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545, หน้า 133-138) ได้กล่าวถึงการสอนอ่านจับใจความโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์ว่ามีลำดับขั้น 5 ขั้น คือ

- ขั้นที่ 1 ปัญหาหรือข้อสงสัย เป็นขั้นเริ่มต้นของการสอนอ่าน ครูจะต้องสร้างปัญหาให้เกิดข้อสงสัย โดยกำหนดชื่อเรื่องให้นักเรียนได้อ่านและสังเกต สร้างปัญหาหรือข้อสงสัยเพื่อทำความเข้าใจกับความหมายของชื่อเรื่องโดยใช้ประสบการณ์ทางภาษาของนักเรียนแต่ละคนคิดหาเหตุผล จากนั้นให้นักเรียนแต่ละคนเขียนคำทำนายที่ตนเองคิดขึ้น ภายในเวลาที่กำหนดให้
- ขั้นที่ 2 เริ่มต้นอ่าน เป็นการเริ่มต้นอ่านเพื่อหาคำตอบจากการตั้งคำทำนายของแต่ละคน โดยเริ่มต้นอ่านเรื่องตอนที่ 1 เมื่อทุกคนอ่านจบแล้ว ร่วมกันพิจารณาและทำความเข้าใจว่า เนื้อเรื่องที่อ่านใกล้เคียงกับคำทำนายหรือไม่ ถูกหรือผิดอย่างไร ทุกคนร่วมกันแสดงความคิดเห็น

ขั้นที่ 3 ค้นหาคำสำคัญ เป็นการให้นักเรียนได้อ่าน ตอนที่ 2 ต่อจากตอนที่ 1 เพื่อหาคำตอบจากคำทำนาย

ขั้นที่ 4 อ่านส่วนสุดท้าย เป็นการอ่านเรื่องทั้งหมด เป็นการรวบรวมข้อมูล และนักเรียนจะได้สรุปแนวคิดที่สำคัญของเนื้อเรื่อง

ขั้นที่ 5 ประเมินผล เป็นขั้นที่ครูให้นักเรียนประเมินผลการอ่านโดยก่อนจะประเมินผลการอ่าน ควรให้นักเรียนอ่านทบทวนเนื้อเรื่องทั้งหมดอีกครั้งแล้วจึงทำแบบฝึกหัด

กฤษณี เพ็ชรทวีพรเดช, ธาริตา สรียาภรณ์, สุริยา บังใบ, และสุคนธ์ สินธพานนท์ (2550, หน้า134-136) กล่าวถึงขั้นตอนในการสอนแบบวิทยาศาสตร์ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดปัญหา
2. กำหนดสมมติฐาน
3. รวบรวมข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูล
5. การสรุปผลการศึกษาค้นพบในการแก้ปัญหา

คาร์ล เพียร์สัน, และจอห์น ดิวอี้ (Karl Pearson, & John Dewey, อ้างถึงใน สุวัฒน์ นิยมคำ 2517, หน้า 31-33) ได้พยายามวิเคราะห์การทำงานของนักวิทยาศาสตร์แล้วสรุปว่าระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์สามารถจำแนกได้เป็น 6 ขั้นตอนคือ

- ขั้น 1. กำหนดปัญหา
- ขั้น 2. ตั้งสมมติฐาน หลายๆ อันเพื่อคาดคะเนคำตอบ
- ขั้น 3. ค้นหาวิธีทดสอบสมมติฐาน
- ขั้น 4. ทำการทดสอบสมมติฐานแล้วลงข้อยุติ
- ขั้น 5. ปรับปรุงแก้ไขสมมติฐานถ้าจำเป็น
- ขั้น 6. นำข้อยุติไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ จอห์น ดิวอี้ ยังมีความเชื่อมั่นว่า การศึกษาทุกวิชาควรจะได้ฝึกฝนให้เด็กเกิดสติปัญญารู้จักคิดค้นอย่างมีเหตุผล และรู้จักแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ด้วย การเพาะความสามารถดังกล่าวนี้ ดิวอี้คิดว่าระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์ที่ดีที่สุด ดังนั้น ดิวอี้จึงนำระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์ไปใช้ในวิชาอื่นๆ ด้วย เช่นวิชาสังคมศึกษา ในการสอนบทเรียนต่างๆ จึงเริ่มต้นด้วยการตั้งปัญหา ตั้งสมมติฐานเพื่อคาดคะเนคำตอบ การรวบรวมข้อมูลแล้วจึงทำการทดสอบสมมติฐาน จนสุดท้ายสรุปผลเป็นคำตอบของปัญหา

แม็กแครกเคน, และคนอื่นๆ (Maccracken, et al., 1967, p. 5 อ้างถึงใน สุวัฒน์ นิยมคำ 2517, หน้า 152) ได้สรุประเบียบวิธีวิทยาศาสตร์เป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตั้งปัญหา
2. ขั้นสร้างสมมติฐาน
3. ขั้นรวบรวมข้อมูล
4. ขั้นลงข้อสรุป

คุสแลน, และสโตน (Kuslan, & Stone, 1969, pp. 15-16, อ้างถึงใน ภพ เลหาไพบูลย์ 2541, หน้า 10) ได้กล่าวถึงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่นักวิทยาศาสตร์ใช้แสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่า มี 6 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นระบุข้อความของปัญหา
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน
3. ขั้นการสืบเสาะหาข้อมูลหลักฐานเพื่อทดสอบสมมติฐาน
4. ขั้นประเมินความเที่ยงตรงของสมมติฐาน

5. ขันทบทวนสมมติฐาน ถ้าจำเป็น
6. ขันนำข้อสรุปไปใช้กับปัญหาอื่นที่คล้ายกัน

จะเห็นได้ว่า การสอนอ่านจับใจความโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์ เป็นการสอนอ่านที่มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาความคิด รู้จักตั้งสมมติฐานหรือคาดคะเนเรื่องทีอ่าน รู้จักรวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน และหาคำตอบด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆ เป็นสิ่งเร้าที่จะนำไปสู่การหาคำตอบโดยการอ่าน ขั้นที่ 2 ตั้งสมมติฐาน เป็นการเริ่มต้นอ่านเพื่อหาคำตอบข้อทำนายหรือคาดคะเนข้อสงสัยที่เป็นปัญหา ขั้นที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปทดสอบสมมติฐานหรือการคาดคะเนการอ่าน ขั้นที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน เป็นการนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้มาพิจารณาว่าตรงหรือใกล้เคียงกับคำทำนายหรือคาดคะเนหรือไม่ ขั้นที่ 5 การสรุปผล เป็นการสรุปประเด็นที่สำคัญที่ได้จากการอ่านว่ามีอะไรบ้างที่ถูกต้อง

3. ประโยชน์ของการสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์

สาโรจน์ แฟงยัง (2535, หน้า 55) กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ว่า เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดค้นคว้า หาเหตุผลด้วยตนเองส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำความรู้จากการเรียนไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ลัดดา ไชว์พันธุ์ (2542, หน้า 28-29) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์มาใช้ ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

การสอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์เป็นวิธีแห่งการใช้สติปัญญาอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการคิดแก้ปัญหาอย่างมีระเบียบแบบแผน หากเด็กได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ตามวิธีการทางกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ ก็จะเป็นการปลูกฝังให้เป็นคนมีจิตใจเป็นนักวิทยาศาสตร์จึงไม่หลงเชื่อสิ่งใดง่ายๆ รู้จักใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล และรู้จักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

1. การสำรวจ (survey) คือ เป็นการอ่านอย่างรวดเร็ว สืบหาความคิดทั่ว ๆ ไป
2. การถาม (question) คือ ให้ตั้งคำถามถามตัวเองเกี่ยวกับเรื่องนั้น ซึ่งเป็นการอ่านอย่างมีจุดมุ่งหมาย หาคำตอบที่เฉพาะเจาะจงและเตรียมหาคำตอบต่างๆ ล่วงหน้า
3. อ่าน (read) คือ ให้ย่อเรื่องราวที่สำคัญโดยใช้คำพูดของตนเองจะทำให้เข้าใจสิ่งที่อ่านดีขึ้น
4. การจำ (recite) คือ ให้ย่อเรื่องราวที่สำคัญโดยใช้คำพูดของตนเองจะทำให้เข้าใจสิ่งที่อ่านดีขึ้น
5. การทบทวน (review) คือ การพยายามทบทวนเรื่องทีอ่านทันทีเพื่อรวบรวมความคิด

สรุปได้ว่าการสอนอ่านจับใจความโดยนำวิธีวิทยาศาสตร์มาใช้ในการสอนจะทำให้ให้นักเรียนรู้จักใช้สติปัญญาคิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ที่พบในขณะที่เรียน และในชีวิตประจำวันอย่างมีเหตุผล ไม่หลงเชื่อสิ่งใดง่าย ๆ และรู้จักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ

การสอนอ่านโดยใช้แผนผังความคิด (mind map)

1. ความหมายของแผนผังความคิด (mind mapping)

ผู้ให้ความหมายของแผนผังความคิด (Mind Mapping) ไว้หลายความหมายดังนี้ สุวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 174) ได้อธิบายความหมายของแผนผังความคิดว่า แผนผังความคิดเป็นหนึ่งในหลายๆ รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ การสร้างผังความคิดเป็นการจัดกลุ่มความคิดรวบยอดเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดระหว่างความคิดหลักและความคิดรองลงไป

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545, หน้า 202) กล่าวว่า แผนผังความคิดเป็นการจัดลำดับเค้าโครงความคิดเรื่องที่จะเขียน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการเขียนอันส่งผลให้เกิดเอกภาพในการเขียน

วิสาข์ จิตวิวัฒน์ (2545, หน้า 1) อธิบายแผนผังความคิด (mind mapping) คือ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดรวบรวม สรุป และแสดงความคิด หรือข้อมูลสำคัญในรูปของแผนภูมิหรือภาพ

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2545, 153) ได้กล่าวถึงความหมายของแผนผังความคิดไว้ว่า การสร้างแผนที่ความคิดเป็นการจัดกลุ่มความคิดรวบยอด เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของความคิดหลักและความคิดรองลงไป

ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 388) กล่าวว่า ผังกราฟิก หมายถึง แผนผังทางความคิดซึ่งประกอบด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้นๆ

บุชาน (Buzan, 1997) ให้ความหมายของแผนผังความคิด (mind map) ว่าเป็นการแสดงออกของการคิดแบบรอบทิศทาง ซึ่งเป็นลักษณะการทำงานตามธรรมชาติของสมองมนุษย์ นอกจากนี้ Mind Map ยังเป็นเทคนิคการแสดงออกด้วยภาพที่มีพลังนำไปสู่กุญแจสากลที่ใช้ไขประตูสู่ศักยภาพของสมอง แผนผังทางปัญญา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับแง่มุมมองชีวิต ซึ่งการเรียนที่ได้รับการพัฒนาและการคิดที่แจ่มชัดขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาการกระทำต่างๆ ของมนุษย์

สรุปได้ว่า แผนผังความคิดเป็นการจัดกลุ่มความคิดอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้น โดยอาศัยคำหรือข้อความเป็นตัวเชื่อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของความคิดหลักและความคิดรอง ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยง่ายขึ้น

2. ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของแผนผังความคิด

ทิตนา แชมมณี (2552, หน้า 232) กล่าวว่า แผนผังความคิดเป็นรูปแบบหนึ่งของผังกราฟิก และได้สรุปแนวคิดทฤษฎีของการเรียนการสอนไว้ดังนี้

โจนส์, และคนอื่นๆ (Jones, et al.); คลาร์ก (Clarke); และจอยซ์, และคนอื่นๆ (Joyce, et al.) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิกขึ้น โดยใช้ แนวคิดทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) ซึ่งกล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนด้วยกันได้แก่ ความจำข้อมูล (information storage) กระบวนการทางปัญญา (cognitive processes) และเมตาคognition (metacognition) ความจำข้อมูลประกอบด้วย ความจำจากการรู้สึกสัมผัส (sensory memory) ซึ่งจะเก็บข้อมูลไว้เพียงประมาณ 1 วินาทีเท่านั้น ความจำระยะสั้น (short-term memory) หรือความจำปฏิบัติการ (working memory) ซึ่งเป็นความจำที่เกิดขึ้นหลังจากการตีความสิ่งเร้าที่รับรู้มาแล้ว ซึ่งจะเก็บข้อมูลไว้ได้ชั่วคราวประมาณ 20 วินาที และทำหน้าที่ในการคิด (mental operation) ส่วนความจำระยะยาว (long-term memory) เป็นความจำที่มีความคงทน มีขนาดความจุไม่จำกัดสามารถคงอยู่เป็นเวลานาน เมื่อต้องการใช้จะสามารถเรียกคืนได้ สิ่งที่อยู่ในความจำระยะยาวมี 2 ลักษณะ คือ ความจำเหตุการณ์ (episodic memory) และความจำความหมาย (semantic memory) เกี่ยวกับข้อเท็จจริง มโนทัศน์ กฎ หลักการต่างๆ องค์ประกอบด้านความจำข้อมูลนี้ จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นกับกระบวนการทางปัญญาของบุคคลนั้น ซึ่งประกอบด้วย

1. การใส่ใจ (attention) หากบุคคลมีความใส่ใจในข้อมูลที่ได้รับเข้ามาทางการสัมผัส (sensory memory) ข้อมูลนั้นก็จะถูกนำไปสู่ความจำระยะสั้น (short-term memory) ต่อไป หากไม่ได้รับการใส่ใจ ข้อมูลนั้นก็จะเลือนหายไปอย่างรวดเร็ว
2. การรับรู้ (perception) เมื่อบุคคลใส่ใจในข้อมูลใดที่รับเข้ามาทางประสาทสัมผัส บุคคลก็จะรับรู้ข้อมูลนั้น และนำข้อมูลนี้เข้าสู่ความจำระยะสั้นต่อไป ข้อมูลที่รับรู้จะเป็นความจริงตามการรับรู้ (perceived reality) ของบุคคลนั้น ซึ่งอาจไม่ใช่ความจริงเชิงปรนัย (objective reality) เนื่องจากเป็นความจริงที่ผ่านการตีความหมายจากบุคคลนั้นมาแล้ว
3. การทำซ้ำ (rehearsal) หากบุคคลมีกระบวนการรักษาข้อมูล โดยการทบทวนซ้ำแล้วซ้ำอีก ข้อมูลนั้นก็จะยังคงถูกเก็บรักษาไว้ในความจำปฏิบัติการ
4. การเข้ารหัส (encoding) หากบุคคลมีกระบวนการสร้างตัวแทนทางความคิด (mental representation) เกี่ยวกับข้อมูลนั้น โดยมีการนำข้อมูลนั้นเข้าสู่ความจำระยะยาวและเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งที่มีอยู่แล้วในความจำระยะยาว การเรียนรู้ย่อมมีความหมายก็จะเกิดขึ้น
5. การเรียกคืน (retrieval) การเรียกคืนข้อมูลที่จำไว้ในความจำระยะยาว เพื่อนำออกมาใช้ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเข้ารหัส หากการเข้ารหัสทำให้เกิดการเก็บจำได้ดี มีประสิทธิภาพ การเรียกคืนก็จะมีประสิทธิภาพตามไปด้วย

อูลเบอร์, และโรบินสัน (Ausubel, & Robinson, 1969) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่มีความหมายซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคผังกราฟิก โดยสรุปว่า ในสมองของมนุษย์มีการจัดความรู้ต่างๆ ที่เรียนรู้ได้อย่างมีระบบในลักษณะที่เป็นโครงสร้างที่เรียกว่า “โครงสร้างทางปัญญา” ซึ่งมีการจัดลำดับความสัมพันธ์เชื่อมโยงจากมโนทัศน์ที่กว้างและครอบคลุมลงมาจนถึงมโนทัศน์ย่อยที่เฉพาะเจาะจง ดังนั้นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงควรจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ที่ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ใหม่เข้าไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว โดยความรู้ใหม่ที่ได้อ่านหรือเรียนรู้ที่มีความหมายจะถูกเก็บไว้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอันเป็นผลมาจากการดูตติสัมพันธ์กับความรู้เดิมที่มีอยู่ และจะช่วยขยายความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว ทั้งนี้การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ถ้าในการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นผู้เรียนมีพื้นฐานที่เชื่อมโยงกับความรู้เดิมได้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นมีความหมาย ซึ่งอูลเบอร์ (Ausubel) แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้โดยการรับอย่างมีความหมาย (meaningful - reception) ผู้สอนเป็นผู้เสนอเนื้อหา ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้สอนเสนอเข้ากับข้อมูลที่มีอยู่
2. การเรียนรู้โดยการค้นพบอย่างมีความหมาย (meaningful - discovery) ผู้เรียนเป็นผู้หาข้อมูลด้วยตนเองและเชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลที่มีอยู่
3. การเรียนรู้โดยการรับอย่างท่องจำ (rote - reception) ผู้เรียนเป็นผู้เสนอเนื้อหา ผู้เรียนเป็นผู้จำ
4. การเรียนรู้โดยการค้นพบอย่างท่องจำ (rote - discovery) ผู้เรียนเป็นผู้หาข้อมูลเองโดยอาจใช้การลองผิดลองถูก และจำโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางปัญญา

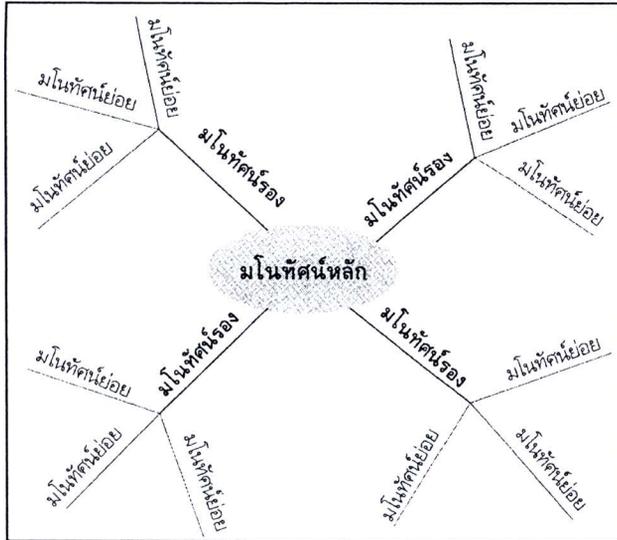
สรุปได้ว่า การเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการให้ผู้เรียนมีโอกาสเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมๆ และนำความรู้ความเข้าใจมาสร้างตัวแทนทางความคิดที่มีความหมายต่อตนเอง จะส่งผลให้การเรียนรู้นั้นคงอยู่ในความจำระยะยาวและสามารถเรียกคืนมาใช้ได้

3. รูปแบบของแผนผังความคิด

แผนผังความคิดเป็นหนึ่งในหลายๆ รูปแบบของผังกราฟิก ซึ่งแต่ละแบบมีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อความรู้แตกต่างกันไป มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแบบต่างๆ ของผังกราฟิก ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 176) กล่าวว่า แผนผังความคิด (mind map) ใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันพัฒนาขึ้น โดยโทนี บูซาน (Tony Busan) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

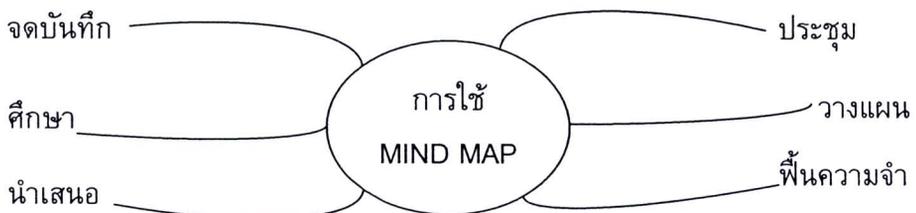
ภาพ 2 แผนผังแสดงลักษณะการเขียนแผนที่ความคิด
ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ, และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 179)

ทิตนา แชมมณี (2552, หน้า 389) ได้เสนอเทคนิคผังกราฟิกแบบต่างๆ ไว้ดังนี้

1. ผังความคิด (mind map)

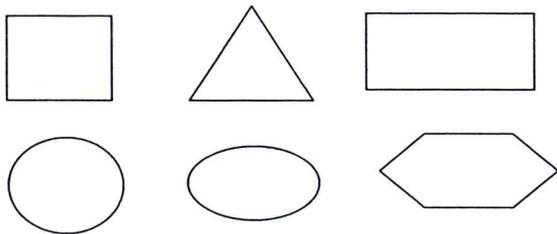
ผังความคิด เป็นผังที่แสดงความสัมพันธ์ของสาระหรือความคิดต่างๆ ให้เห็นเป็นโครงสร้างในภาพรวม โดยใช้ เส้น คำ ระยะห่างจากจุดศูนย์กลาง สี เครื่องหมาย รูปทรง เรขาคณิต และภาพ แสดงความหมายและความเชื่อมโยงของความคิดหรือสาระนั้นๆ โดยมีขั้นตอนหลักๆ ในการทำดังนี้

1.1 เขียนความคิดรวบยอดหลักไว้ตรงกลาง แล้วแตกสาขาออกไปเป็นความคิดย่อยๆ

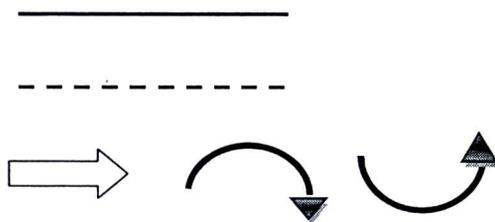
ภาพ 3 ผังความคิดเรื่องการใช้ Mind Map
ที่มา : ทิตนา แชมมณี (2552, หน้า 389)

1.2 เขียนคำที่เป็นตัวแทนความหมายของความคิดนั้นๆ ลงไป และใช้รูปทรงเรขาคณิต แสดงระดับของคำ คำใดอยู่ในขอบเขตหรือระดับเดียวกัน ใช้รูปทรงเรขาคณิตเดียวกันล้อมกรอบคำนั้น รูปทรงเรขาคณิตที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปมีดังนี้

ภาพ 4 รูปทรงเรขาคณิตที่ใช้ในผังความคิด
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 390)

1.3 ลากเส้นเชื่อมโยงความคิด เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของความคิดต่างๆ เส้นที่ใช้อาจเป็นเส้นตรง เส้นโค้ง หรืออาจใช้ลูกศร แสดงความเชื่อมโยงของความคิดต่างๆ

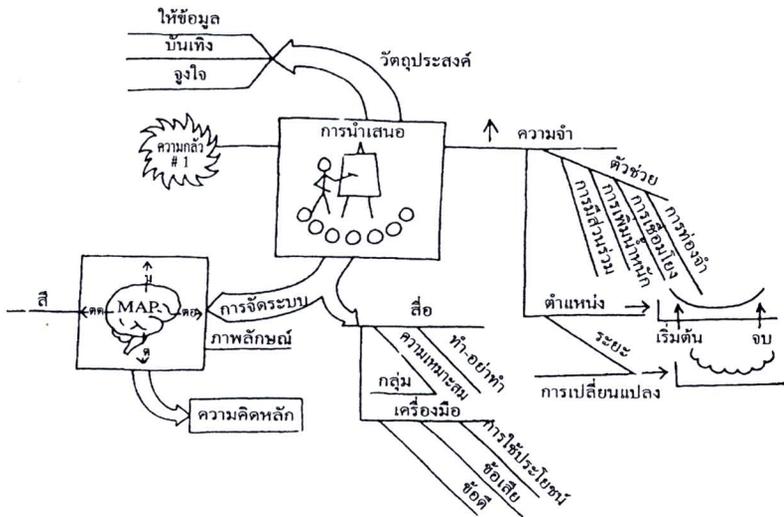
ภาพ 5 ลักษณะของเส้นที่ใช้ในผังความคิด
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 390)

1.4 ใช้สัญลักษณ์ต่างๆ เป็นตัวแทนความหมายของความคิดและความรู้สึกต่างๆ เช่น

ภาพ 6 ตัวอย่างภาพสัญลักษณ์ที่ใช้แทนความหมาย
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 391)

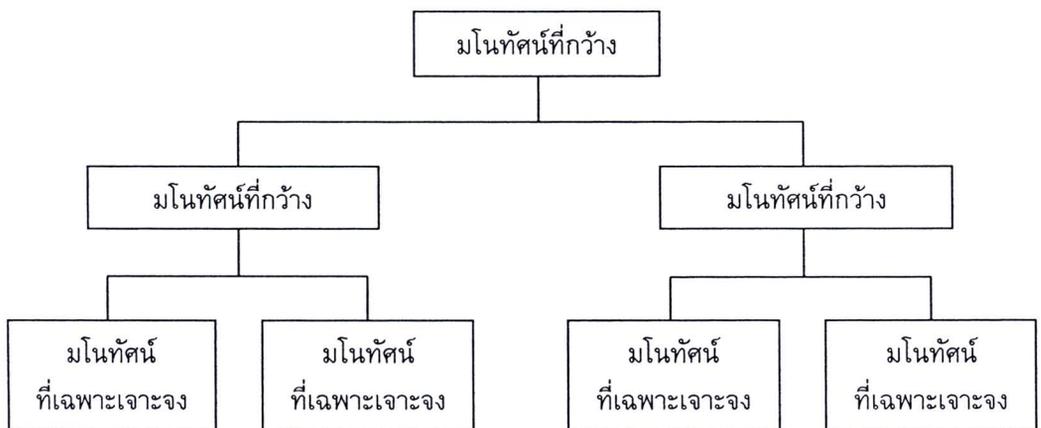
1.5 สร้างผังความคิดโดยสมบูรณ์ ตามความเข้าใจของตน

ภาพ 7 ตัวอย่างแผนผังความคิดเรื่อง การนำเสนอ โดย วายคอฟ (Wycoff) ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 392)

2. ผังมโนทัศน์ (concept map)

ผังมโนทัศน์ เป็นผังที่แสดงมโนทัศน์หรือความคิดรวบยอดใหญ่ไว้ตรงกลาง และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ใหญ่และมโนทัศน์ย่อยๆ เป็นลำดับชั้น ด้วยเส้นเชื่อมโยง ดังแสดงในภาพ

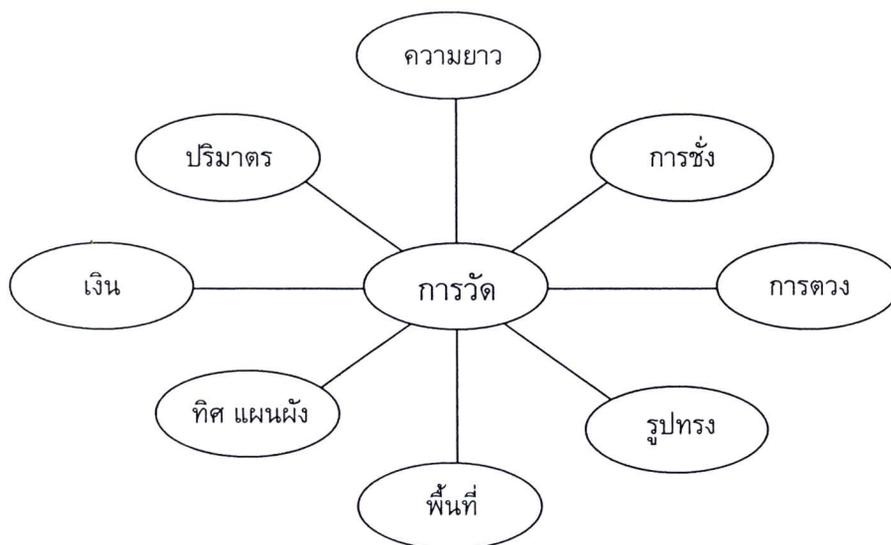
ภาพ 8 ผังมโนทัศน์

ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 393)

3. ผังแมงมุม (spider map)

ผังแมงมุม เป็นผังแสดงมโนทัศน์อีกแบบหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายใยแมงมุม

ดังภาพ

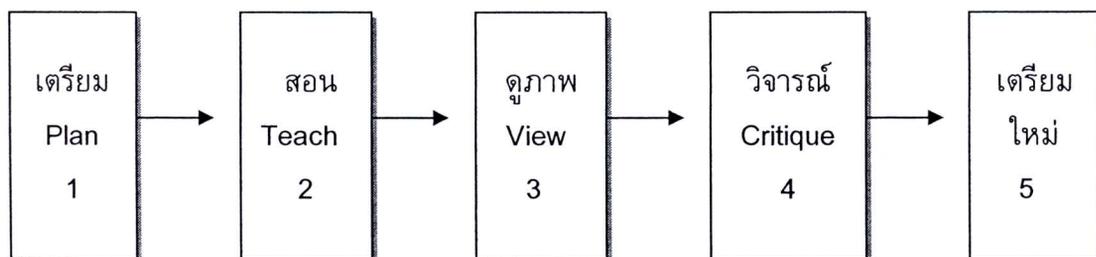
ภาพ 9 ผังแมงมุมเรื่องการวัด

ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 394)

4. ผังลำดับขั้นตอน (sequential map)

ผังลำดับขั้นตอนเป็นผังที่แสดงลำดับขั้นตอนของสิ่งต่างๆ หรือกระบวนการต่างๆ

ดังตัวอย่าง เช่น

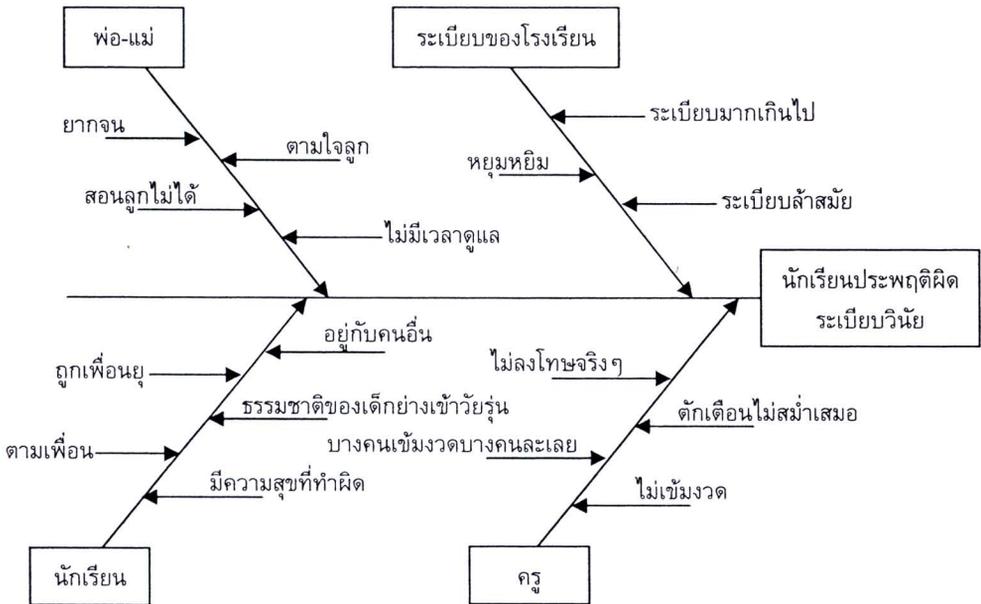

ภาพ 10 ผังลำดับขั้นตอนการสอนแบบจุลภาค

ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 394)

5. ผังก้างปลา (fishbone map)

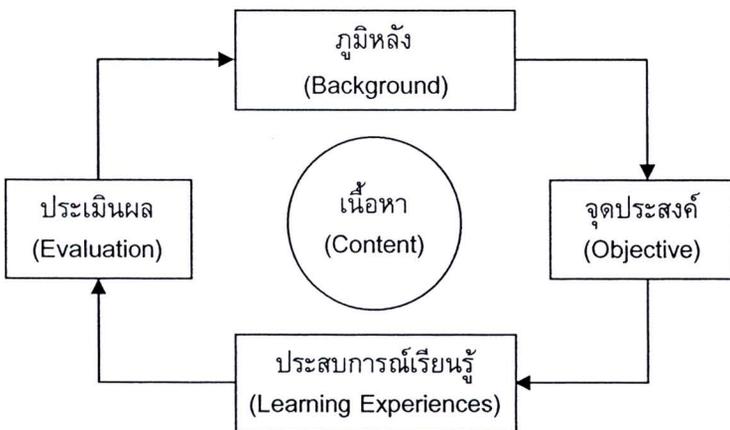
ผังก้างปลา เป็นผังที่แสดงสาเหตุของปัญหาซึ่งมีความซับซ้อน ผังก้างปลาจะช่วยให้เห็นสาเหตุหลักและสาเหตุย่อยที่ชัดเจน

ภาพ 11 ตัวอย่างผังก้างปลาหาสาเหตุของการประพฤติดีระเบียบวินัยของนักเรียน
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 395)

6. ผังวัฏจักร (circle or cyclical map)

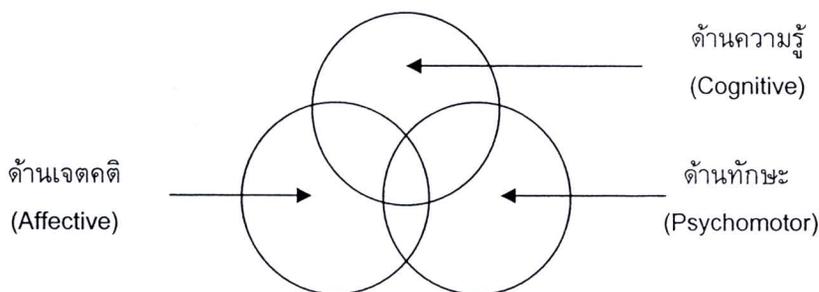
ผังวัฏจักร เป็นผังที่แสดงลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันเป็นวงกลม หรือเป็นวัฏจักรที่ไม่แสดงจุดสิ้นสุด หรือจุดเริ่มต้น ที่แน่นอน ดังตัวอย่างในภาพ

ภาพ 12 ผังแสดงกระบวนการวางแผนการสอนของแจ็กการ์ด
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 396)

7. ผังวงกลมซ้อนหรือเวินไดอะแกรม (venn diagram)

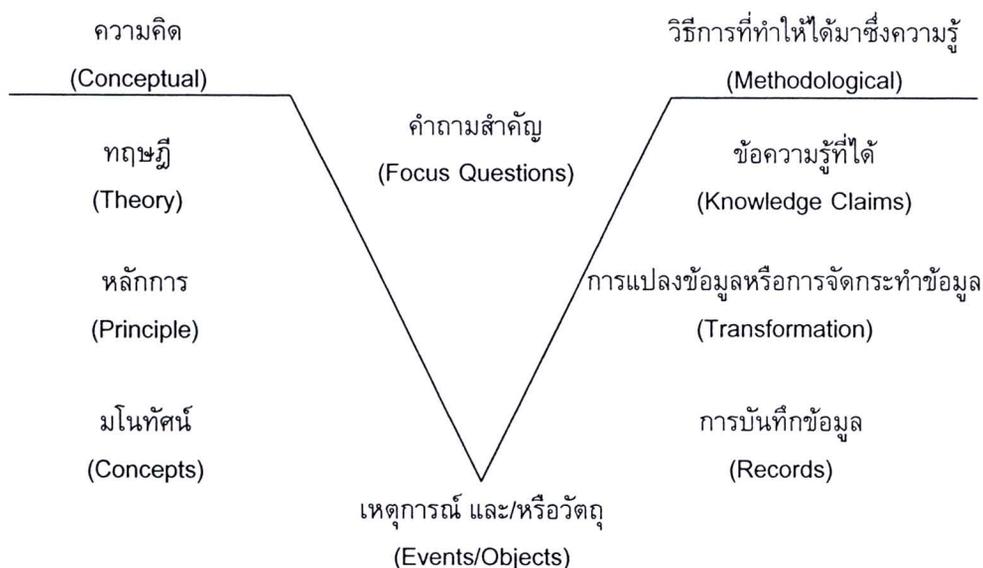
ผังเวินไดอะแกรม เป็นผังวงกลม 2 วงหรือมากกว่าที่มีส่วนหนึ่งซ้อนกันอยู่ เป็นผังที่เหมาะสมสำหรับการนำเสนอสิ่ง 2 สิ่งหรือมากกว่า ซึ่งมีทั้งความเหมือนและความต่างกัน ดังภาพ

ภาพ 13 ผังแสดงความสัมพันธ์ของวัตถุประสงค์ 3 ด้าน ของแบรี่และคิง
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 397)

8. ผังวีไดอะแกรม (vee diagram)

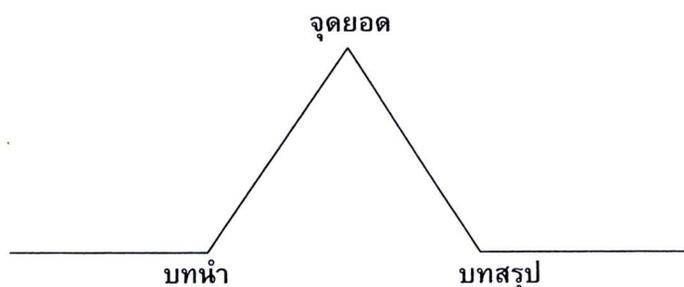
แผนผังรูปตัววี เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาธรรมชาติความรู้ และผลผลิตของความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ แผนผังรูปตัววีเป็นที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีกับวิธีการความคิดกับการสังเกต และวิธีการเชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างกิจกรรมการทดลองกับเนื้อหาในตำราเรียน ลักษณะของแผนผังเป็นดังนี้

ภาพ 14 โครงสร้างของแผนผังรูปตัววี ของโกวิน
ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 398)

9. ผังพล็อตไดอะแกรม (plot diagram)

ผังพล็อตไดอะแกรมเป็นผังที่ช่วยในการอ่านเรื่องราวที่มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน ยืดยาว เหมาะสำหรับการสอนอ่าน ผู้เรียนสามารถใช้ผังนี้ช่วยในการหาพล็อตเรื่อง ซึ่งก็คือ เหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่จุดยอดของเรื่องและเมื่อดำเนินไปสู่จุดยอดคือจุดสำคัญที่สุดของเรื่องแล้ว เหตุการณ์ก็จะคลี่คลายไปสู่บทสรุปของเรื่อง

ภาพ 15 ผังพล็อตไดอะแกรม (plot diagram)

ที่มา : ทิศนา แคมมณี (2552, หน้า 400)

คลาร์ก (Clark, 1990, pp. 64-108) ได้นำเสนอรูปแบบของผังกราฟิกเป็นกระบวนการคิด 2 แบบ คือ การคิดแบบอุปนัย (inductive thinking) ที่เป็นการคิดจากส่วนย่อยเข้าสู่สมโนทัศน์ที่เป็นหลักการ และการคิดแบบนิรนัย (deductive thinking) ที่เป็นการคิดจากหลักการลงสู่สิ่งเฉพาะเจาะจง ผังกราฟิกที่นำเสนอแต่ละรูปแบบมีจุดมุ่งหมาย ลักษณะรูปร่าง และลักษณะของเนื้อหาที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การคิดแบบอุปนัย

1.1 ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจหา และการเจาะประเด็น ได้แก่

1.1.1 การเขียนอิสระ

1.1.2 ไดอะแกรมไยแมงมุม

1.1.3 เส้นลำดับเหตุการณ์ หรือเวลา

1.1.4 กราฟ

1.2 ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการจำแนก และการกำหนดมโนทัศน์

ได้แก่

1.2.1 ไดอะแกรมวงกลม

1.2.2 ตารางสัมพันธ์

2. การคิดแบบนิรนัย

2.1 ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ ได้แก่ แผนผังมโนทัศน์ (concept map)

2.2 ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงความสัมพันธ์ของสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผังแสดงความคิดเชื่อมโยงของเหตุและผล

2.3 ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการวางแผนแก้ปัญหา ได้แก่ กรอบปัญหาและการแก้ปัญหา

คาแกน (Kagan, 1998, pp. 3-4) ได้เสนอแบบผังกราฟิกไว้ว่า

1. ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อมูลเป็นมโนทัศน์ ได้แก่
 - 1.1 ผังความคิด (mind map)
 - 1.2 ผังมโนทัศน์ (concept map)
 - 1.3 เส้นลำดับเหตุการณ์ หรือเวลา
 - 1.4 กราฟ
2. ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อมูลเป็นการเปรียบเทียบ ได้แก่
 - 2.1 เว้นไดอะแกรม (venn diagram)
 - 2.2 ทีชาร์ท (t-chart)
3. ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อมูลเป็นเหตุเป็นผล ได้แก่
 - 3.1 ผังก้างปลา
4. ผังกราฟิกที่มีวัตถุประสงค์ของการนำเสนอข้อมูลเป็นการเรียงลำดับเหตุการณ์หรือขั้นตอน ได้แก่
 - 4.1 ผังเรียงลำดับ (chain)
 - 4.2 ผังวัฏจักร (cyclical map)

จะเห็นว่า รูปแบบของผังกราฟิกมีหลายรูปแบบผู้สอนสามารถเลือกนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาข้อมูลและองค์ประกอบ Mind Map ก็เป็นแผนผังความคิดรูปแบบหนึ่งที่ใช้แสดงและเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

4. ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน

ทิตนา แชมมณี (2552, หน้า 232) ได้สรุปรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิก 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิกของโจนส์, และคนอื่นๆ (1989, pp. 20-25) ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนการสอนที่สำคัญๆ 5 ขั้นตอนด้วยกันดังนี้
 - 1.1 ผู้สอนเสนอตัวอย่างการจัดข้อมูลด้วยผังกราฟิกที่เหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์
 - 1.2 ผู้สอนแสดงวิธีการสร้างผังกราฟิก
 - 1.3 ผู้สอนชี้แจงเหตุผลของการใช้ผังกราฟิกนั้นและอธิบายวิธีการใช้

1.4 ผู้เรียนฝึกการสร้างและใช้ผังกราฟิกในการทำความเข้าใจเนื้อหาเป็นรายบุคคล

1.5 ผู้เรียนเข้ากลุ่มและนำเสนอผังกราฟิกของตนแลกเปลี่ยนกัน

2. รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิกของคลาร์ก (Clark, 1991, pp. 526-534) ประกอบด้วยขั้นตอนการเรียนการสอนที่สำคัญๆ ดังนี้

2.1 ขั้นก่อนสอน

1) ผู้สอนพิจารณาลักษณะของเนื้อหาที่จะสอนสาระนั้นและวัตถุประสงค์ของการสอนเนื้อหาสาระนั้น

2) ผู้สอนพิจารณาและคิดหาผังกราฟิก หรือวิธีหรือระบบในการจัดระเบียบ เนื้อหาสาระนั้นๆ

3) ผู้สอนเลือกผังกราฟิก หรือวิธีการจัดระเบียบเนื้อหาที่เหมาะสมที่สุด

4) ผู้สอนคาดคะเนปัญหาที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนในการใช้ผังกราฟิกนั้น

2.2 ขั้นสอน

1) ผู้สอนเสนอผังกราฟิกที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาสาระแก่ผู้เรียน

2) ผู้เรียนทำความเข้าใจเนื้อหาสาระ และนำเนื้อหาสาระใส่ลงในผังกราฟิกตามความเข้าใจของตน

3) ผู้สอนซักถาม แก้ไขความเข้าใจผิดของผู้เรียนหรือขยายความเพิ่มเติม

4) ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเพิ่มเติมโดยนำเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

5) ผู้สอนให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน

3. รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิกของจอยส์และคนอื่นๆ (Joyce et al, 1992, pp. 159-161)

จอยส์และคนอื่นๆ นำรูปแบบการเรียนการสอนของคลาร์กมาปรับใช้โดยเพิ่มขั้นตอนเป็น 8 ขั้น ดังนี้

3.1 ผู้สอนชี้แจงจุดมุ่งหมายของบทเรียน

3.2 ผู้สอนนำเสนอผังกราฟิกที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา

3.3 ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิม เพื่อเตรียมสร้างความสัมพันธ์กับความรู้ใหม่

3.4 ผู้สอนเสนอเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

3.5 ผู้สอนเชื่อมโยงเนื้อหาสาระที่เรียนกับผังกราฟิก และให้ผู้เรียนนำเนื้อหาสาระใส่ลงในผังกราฟิกตามความเข้าใจของตน

3.6 ผู้สอนให้ความรู้เชิงกระบวนการโดยชี้แจงเหตุผลในการใช้ผังกราฟิก และวิธีใช้ผังกราฟิก

3.7 ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายผลการใช้ผังกราฟิกกับเนื้อหา

3.8 ผู้สอนซักถาม ปรับความเข้าใจและขยายความจนผู้เรียนเกิดความเข้าใจกระจ่างชัด

4. รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิกของสุปรียา ดันสกุล

สุปรียา ดันสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้รูปแบบการสอนแบบการจัดข้อมูลด้วยแผนภาพ (graphic organizers) ที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและความสามารถทางการแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล” ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและความสามารถทางการแก้ปัญหาสูงกว่านักศึกษากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 รูปแบบ การเรียนการสอนดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 การทบทวนความรู้เดิม

4.2 การชี้แจงวัตถุประสงค์ ลักษณะของบทเรียน ความรู้ที่คาดหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน

4.3 การกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความรู้เดิม เพื่อเตรียมสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียนและการจัดเนื้อหาสาระด้วยแผนภาพ

4.4 การนำเสนอตัวอย่างการจัดเนื้อหาสาระด้วยแผนภาพที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา ความรู้ที่คาดหวัง

4.5 ผู้เรียนรายบุคคลทำความเข้าใจเนื้อหา และฝึกใช้แผนภาพ

4.6 การนำเสนอปัญหาให้ผู้เรียนได้ใช้แผนภาพเป็นกรอบในการแก้ปัญหา

4.7 การทำความเข้าใจให้กระจ่างชัด

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนผังความคิดมีหลายรูปแบบซึ่งผู้วิจัยเลือกรูปแบบการสอนของจอยส์และคณะ ซึ่งมี 8 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นชี้แจงจุดมุ่งหมายของบทเรียน 2) ขั้นนำเสนอแผนผังความคิดที่เหมาะสมกับเนื้อหา 3) ขั้นกระตุ้นความรู้เดิมสร้างความรู้ใหม่ 4) ขั้นเสนอเนื้อหาสาระการเรียนรู้ 5) ขั้นเชื่อมโยงเนื้อหาสาระกับแผนผังความคิด 6) ขั้นให้ความรู้เชิงกระบวนการ และวิธีใช้แผนผังความคิด 7) ขั้นอภิปรายผลการใช้แผนผังความคิดกับเนื้อหา 8) ขั้นซักถามความเข้าใจ

5. ประโยชน์ของแผนผังความคิด

สุปรียา ดันสกุล (2540, หน้า 38) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้เทคนิคผังกราฟิก

1. ใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนสรุปสิ่งที่เรียนเป็นแผนที่ แผนภาพ หรือแผนภูมิ เพื่อแสดงความเข้าใจในเนื้อหาหนึ่งๆ

2. ช่วยในการสรุปประเด็นและช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ของมโนทัศน์
3. ช่วยในการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติการทดลองได้ตามวัตถุประสงค์

1. สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนการจัดการศึกษา และยังรวมทั้งการเตรียมการสอนของครู

2. นำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ทราบถึงแนวคิดของผู้เรียนได้
3. สามารถนำมาใช้ในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ ทำให้ผู้สอนทราบถึงความรู้

ที่นักเรียนได้รับ

กรมวิชาการ (2546, หน้า 130) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแผนผังความคิดไว้ดังนี้

1. ช่วยบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
2. ช่วยพัฒนาความคิดรวบยอดให้ชัดเจนขึ้น
3. ช่วยเน้นองค์ประกอบที่สำคัญของเรื่อง
4. ช่วยพัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิด
5. ช่วยวางแผนในการเขียนการปรับปรุงการเขียน
6. ช่วยในการอภิปราย
7. ช่วยวางแผนการสอนของครู
8. เป็นเครื่องมือในการประเมินผล

ธัญญา ผลอนันต์ (2550, หน้า 42) กล่าวถึงประโยชน์ของแผนผังความคิดว่าเป็นการวางโครงเรื่องที่จะเขียนได้อย่างครอบคลุมประเด็นความคิดสำคัญๆ เพื่อลงรายละเอียดทีละประเด็น ช่วยขจัดปัญหาการเขียนซ้ำ สามารถนำไปใช้เขียนรายงาน จัดบันทึกได้ผลเป็นอย่างดี นอกจากนี้แผนผังความคิดยังช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความคิดหลักอย่างเด่นชัดกว่าเดิม มองเห็นความสัมพันธ์ที่สำคัญของแต่ละความคิดเชื่อมโยงให้เห็นอย่างชัดเจน โดยความคิดที่สำคัญกว่าอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากกว่าความคิดที่สำคัญน้อยจะอยู่ริมขอบ การสร้างแผนผังความคิดจึงเป็นการปลูกฝังนิสัยให้ยังรากฝังลึก และเป็นวิธีที่สมองได้รับการจัดระบบเชื่อมโยงเพื่อดึงความคิดออกมาโดยใช้คำ ใช้สีต่างๆ และใช้สัญลักษณ์ในการจัดระบบเชื่อมโยงช่วยในการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้าย (การวิเคราะห์) ซีกขวา (การสังเคราะห์) รวมทั้งช่วยพัฒนาการคิดขั้นสูง จัดระบบข้อมูลให้เป็นระบบไม่กระจัดกระจาย ซึ่งการใช้แผนผังความคิดสามารถใช้ได้กับผู้เรียนตั้งแต่อายุ 5 ปีขึ้นไป

คาแกน (Kagan, 1998, p. 1) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้เทคนิคกราฟิกดังนี้

1. การใช้ผังกราฟิกทำให้มองเห็นกระบวนการคิดของผู้เรียนได้
2. การใช้ผังกราฟิกทำให้ผู้เรียนสามารถขยายทักษะการคิดเพิ่มขึ้น
3. การให้ผู้เรียนทำผังกราฟิก ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งภาพและข้อความเป็นการ

สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างตื่นตัวและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

4. ผู้สอนสามารถใช้ผังกราฟิกเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการสอนนำเสนอข้อมูลให้กับผู้เรียนได้

จะเห็นได้ว่า แผนผังความคิดหรือผังกราฟิกมีประโยชน์หลากหลาย ทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำมาใช้ในการสรุปเนื้อหาในบทเรียนเพื่อให้จำได้นานๆ การจัดระบบเนื้อหาและความรู้ต่างๆ ให้ถูกต้อง ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนและสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้เรียน และการวัดผลประเมินผล

6. วิธีการและหลักการทำแผนผังความคิด (mind mapping)

วิลลาร์ด สุนทรโรจน์ (2545, หน้า 77) กล่าวถึงหลักการจัดทำแผนผังความคิด (mind mapping) ไว้ดังนี้

1. เริ่มด้วยภาพสี่ตรงกลางหน้ากระดาษ ภาพ ภาพเดียวมีค่ากว่าพันคำและยังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และยังเพิ่มความจำมากขึ้นด้วย

2. ใช้ภาพให้มากที่สุด ใน Mind Mapping ก่อนคำสำคัญ (key word) หรือรหัส เพื่อเป็นการช่วยทำงานของสมอง ดึงดูดสายตาและช่วยในการจำ

3. ควรเขียนคำสำคัญตัวบรรจงตัวใหญ่ๆ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ เมื่อย้อนกลับมาอ่านใหม่จะให้ภาพที่ชัดเจน สะดุดตา อ่านง่าย และก่อผลกระทบต่อความคิดมากกว่า การใช้เวลาเพิ่มอีกเล็กน้อยในการเขียนตัวให้ใหญ่จะทำให้อ่านง่าย ชัดเจนและจะช่วยให้สามารถประหยัดเวลาได้เมื่อย้อนกลับมาอ่านใหม่อีกครั้ง

4. เขียนคำสำคัญเหนือเส้น และแต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่นๆ เพื่อให้ Mind Mapping มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ

5. คำสำคัญควรจะมีลักษณะเป็น “หน่วย” โดยคำสำคัญหนึ่งคำต่อเส้นหนึ่งเส้น คำละเส้นเพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงกับคำอื่นๆ ได้อย่างอิสระ เปิดทางให้ Mind Mapping คล่องตัวและยืดหยุ่นมากขึ้น

6. ระบายสีให้ทั่ว Mind Mapping เพราะสีช่วยยกระดับความจำ เพลิดเพลินกระตุ้นสมองซีกขวา

7. เพื่อให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ควรปล่อยให้หัวใจมีอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่ามัวคิดว่า จะเขียนลงตรงไหนดีหรือว่าจะใส่อะไรหรือไม่ใส่อะไรลงไปเพราะลัว แต่จะทำให้ล่าช้าอย่างน่าเสียดาย

ธัญญา ผลอนันต์. (2550, 44-45) สรุปหลักสำคัญของการเขียนแผนผังความคิด (mind map) คือการใช้ภาพ สี และเส้นร่วมกันในการจดบันทึก โดยเริ่มจากตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษที่ไม่มีเส้น ความคิดต่าง ๆ อาจจะแทนด้วยคำสำคัญที่แทนประเด็นหลัก หรือภาพที่แทนความคิดนั้นมีเส้นเชื่อมโยงต่อกัน แบบเดียวกับที่สมองทำงาน ดังนี้

1. แก่นแกน (ภาพกลาง) มีขนาดพอเหมาะไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป ถ้าใหญ่ไปจะทำให้เหลือเนื้อที่สำหรับขยายกิ่งก้านสาขาของ Mind Map ออกไปได้น้อยลง แต่ถ้าเล็กไปก็จะทำให้ไม่น่าสนใจ สมองไม่จำ ขนาดที่เหมาะสมสำหรับกระดาษ A4 คือเหรียญ 10 บาท
2. ห้ามล้อมแก่นแกน ด้วยเส้นรอบวงใดๆ ทั้งสิ้น ยกเว้นว่าจะมีนัยสัมพันธ์กับเรื่องนั้นๆ เช่น อาณาเขต เกาะหรือประเทศ ปกหนังสือ
3. เส้นของกิ่งแก้วต้องโยงเชื่อมต่อกับแก่นแกนเสมอ ต้องมีจุดใดจุดหนึ่งสัมผัสกับส่วนใดส่วนหนึ่งของแก่นแกน เส้นจะลอยอยู่โดดๆ ไม่ได้ ในกิ่งแก้วเดียวกัน กิ่งก้อยที่แตกออกมา ก็ต้องเชื่อมต่อกันด้วย
4. คำยิ่งสั้นยิ่งดี หากเขียนเพื่อติดต่อต้องพยายามให้คำที่สั้นที่สุด เป็นคำมูลได้ยิ่งดี แต่หากเขียนเพื่อจดจำแล้วใช้คำมูลหลายคำได้ (คำมูลคือคำที่มีหนึ่งหรือหลายพยางค์และมีความหมายอย่างน้อยหนึ่งความหมาย เช่น กิน มะม่วง มะละกอ)
5. เส้นต้องมีความยาวสัมพันธ์กับคำหรือภาพ หากเส้นยาวมากไปจะทำให้เสียพื้นที่ในการขยายไปโดยไม่จำเป็น นอกจากนั้นเมื่อเส้นยาวเท่าๆ กับคำแล้วยังช่วยในการฟื้นความจำไว้ เมื่อนึกคำไม่ออกกว่าคำนั้นควรจะสั้นหรือยาวอย่างไร
6. กิ่งก้อย ที่แตกออกมาจากกิ่งแก้วกิ่งเดียวกันควรมีสีเดียวกันทั้งแขนง เพื่อช่วยให้จำง่าย จำเป็นชุดๆ ไป นอกจากนั้น หากเขียน Mind Map ชำนาญขึ้นเราอาจใช้สีประจำกับความคิดต่างๆ เช่น สีแดงกับเรื่องด่วน เมื่อใช้สีที่สื่อไปถึงเนื้อหาด้วยแล้ว ก็จะช่วยผูกโยงเรื่องไว้กับหลายๆ สิ่งทำให้เราจำง่ายขึ้น
7. ต้องแตกกิ่งที่จุดสุดท้ายของเส้นเสมอ อย่าไปแยกกิ่งออกมาจากกลางเส้น ยกเว้นกรณีที่มีข้อย่อมากมายจนแตกจากปลายเส้นไม่หมด การแตกกิ่งจากกลางเส้นทำให้ความคิด ไม่ลื่นไหลเท่าที่ควร
8. เวลาเขียน Mind Map บนกระดาษแผ่นเดียวระวังอย่าหมุนกระดาษกลับเป็นวงกลมจนทำให้เขียนคำบางคำกลับหัวกลับหางอ่านยาก พยายามเอียงกระดาษไปทางซ้ายหรือขวาให้ ไม่เกิน 50 องศา
9. ไม่ควรใช้วลีหรือประโยค ใน Mind Map เลือกแต่คำที่เป็นประเด็นหลักเท่านั้น เลือกคำตอบที่สั้น กระชับ ตรงประเด็น เขียนแต่คำมูลเท่านั้นจะดีที่สุด
10. เส้นทุกเส้น ของทั้งกิ่งแก้วและกิ่งก้อยต้องโยงเชื่อมต่อกันอย่าเขียนเส้นให้ขาดหรือแหงเพื่อให้ความคิดเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย
11. ห้ามเขียนภาพ หรือคำ แล้วล้อมด้วยวงกลมหรือรูปเหลี่ยม เพราะทำให้ความคิดไม่ลื่นไหลทั้งยังเสียพื้นที่ในช่วงของเส้นที่ไม่มีคำไปโดยเปล่าประโยชน์หากต้องการเน้นคำหรือภาพ ให้เขียน“บน”เส้น แล้วค่อยล้อมวงรอบให้วางอยู่ส่วนบนของเส้นเช่นเดียวกับคำหรือภาพที่ต้องการเน้นอย่าลืมเขียนเส้นให้ยาวเกินวงกลมหรือสี่เหลี่ยมออกมาเล็กน้อย เพื่อเปิดโอกาสไว้ต่อความคิดในอนาคต

12. ห้ามเขียนคำ/ภาพปิดท้ายเส้น เพราะเป็นการปิดกันไม่ชวนให้เราติดต่อยกเว้นเมื่อเขียนจบแล้ว จะวาดภาพประกอบปิดปลายบางกิ่ง เพื่อความสวยงามได้ แต่จะให้ดีก็ควรมีเส้นรองรับไว้ด้วย

13. ห้ามเขียนคำ/ภาพทั้งบน และใต้กิ่งเดียวกัน เช่น ไทย บนกิ่ง และอังกฤษ ใต้กิ่งเดียวกันเพราะหากกิ่งนั้นแตกแขนงออกไป จะสับสนว่าข้อความที่แตกออกมาเชื่อมกับคำบนหรือคำล่าง ยกเว้นว่าจะเป็นเรื่องเดียวกันแต่เป็นคนละภาษา หรือใช้ศัพท์ที่ต่างกัน

บุชาน (Buzan, 1997, p. 96) กล่าวถึงวิธีการสร้างแผนที่ความคิดไว้ดังนี้

1. เริ่มด้วยภาพสีตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ภาพๆเดียวมีค่ากว่าคำพันคำ ช้ายังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเพิ่มความจำมากขึ้นด้วย ให้วางกระดาษแนวนอน

2. ใช้ภาพให้มากที่สุด ในแผนที่ความคิดส่วนที่ใช้ภาพได้ให้ใช้ก่อนคำ หรือรหัสเป็นการช่วยการทำงานของสมอง ดึงดูดสายตาและช่วยจำ

3. ควรเขียนคำบรรจงตัวใหญ่ๆ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ เพื่อการย้อนกลับมาอ่านใหม่ จะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น สะดุดตา อ่านง่ายชัดเจน จะช่วยให้ประหยัดเวลาเมื่อย้อนกลับมาอ่านอีกครั้ง

4. เขียนคำเหนือเส้น แต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่นๆ เพื่อให้แผนผังความคิดมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ

5. คำควรมีลักษณะเป็นหน่วยคำ กล่าวคือ คำละเส้น เพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงกับคำอื่นๆ ได้อย่างอิสระ เปิดทางให้แผนผังความคิดคล่องตัวและยืดหยุ่นมากขึ้น

6. ใช้สีให้ทั่วแผนผังความคิด จะช่วยยกระดับความจำ เพลินตากระตุ้นสมองซีกขวา

7. เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ควรปล่อยให้สมองมีอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่ามัวคิดว่า จะเขียนลงตรงไหนดี หรือจะใส่หรือไม่ใส่อะไร เพราะจะทำให้เสียเวลาและความคิดหยุดชะงัก

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดทำแผนผังความคิดให้ได้ดีนั้น ควรสร้างให้น่าสนใจ การสร้างภาพศูนย์กลางจะต้องสร้างให้สัมพันธ์กับเนื้อหา เรียงลำดับความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อย คำสำคัญที่ใช้ควรมีลักษณะสื่อความหมายได้ดี กระตุ้นความสนใจแก่การจำ การแตกกิ่ง ควรเขียนบนเส้นที่ต่อออกไป ปลายเส้นจะเรียวยาวไปเรื่อยๆ

เจตคติต่อการอ่านจับใจความ

1. ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Attitude มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 54) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึกเชื่อศรัทธาต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจนเกิดความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เจตคดียังไม่เป็นพฤติกรรมแต่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดพฤติกรรม

พรรณณี ชูทัย (2545, หน้า 76) กล่าวว่า เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึก ทั้งที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 321) ได้ให้คำจำกัดความว่า เจตคติคือ ท่าทีความรู้สึก แนวความคิดของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

วิภาวี แป้นเรือง (2546, หน้า 37) กล่าวว่า เจตคติหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบ เป็นการบอกแนวโน้มทางจิตใจของบุคคลเมื่อปะทะสัมพันธ์กับสิ่งของ บุคคล ประเพณี หรือสถานการณ์ใดๆ ซึ่งมีผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เจตคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสามารถสร้างขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงได้

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2547, หน้า 223) กล่าวว่า เจตคติเป็นความรู้สึก ความเชื่อ ความศรัทธาของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ช่วยกระตุ้นจิตใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่างๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เช่น สนับสนุนหรือต่อต้าน ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เป็นต้น

ฐานิตยา อมรพลัง (2548, หน้า 112) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือความพร้อมของบุคคลที่มีต่อประสบการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลได้รับโดยตรง แสดงพฤติกรรมออกมา 2 ลักษณะ คือ ทางบวกหรือเจตคติเชิงบวก จึงแสดงออกในลักษณะความชอบ ความพึงพอใจ ความสนใจ เห็นด้วย ยอยากปฏิบัติและอยากได้ อีกลักษณะหนึ่งคือ ทางลบ หรือเจตคติเชิงลบจะแสดงออกในลักษณะความไม่ชอบ ความไม่พึงพอใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย ไม่อยากปฏิบัติ อาจทำให้เกิดความเบื่อกวน หรือต้องการหนีห่างจากสิ่งเหล่านั้น นอกจากนี้ เจตคติอาจแสดงออกในลักษณะความเป็นกลางก็ได้ เช่น รู้สึกเฉย ๆ

ธีรวิมล เอกะกุล (2549, หน้า 3) ได้สรุปความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติหมายถึง พฤติกรรมหรือความรู้สึกทางด้านจิตใจที่มีต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่งในทางสังคม รวมทั้งเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเร้าหรือเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2551, หน้า 308) ได้สรุปความหมายของเจตคติว่า เจตคติเป็นกิริยาท่าทีรวมๆ ของบุคคลที่เกิดจากความพร้อมหรือความโน้มเอียงของจิตใจ ซึ่งแสดงออกต่อสิ่งเร้าหนึ่งๆ เช่น วัตถุประสงค์ และสถานการณ์ต่างๆ ในสังคม โดยแสดงออกในทางสนับสนุน ซึ่งมีความรู้สึกเห็นดี เห็นชอบต่อสิ่งเร้าหนึ่งๆ หรือในทางต่อต้าน ซึ่งมีความรู้สึกที่ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นชอบต่อสิ่งเร้าหนึ่งๆ

กูด (Good, 1973, p.49) ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติหมายถึง ความเอนเอียงหรือความชอบของบุคคลที่แสดงผลเฉพาะไปสู่วัตถุ สิ่งของ สถานการณ์หรือคุณค่าตามปกติ จะประกอบไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์

จากความหมายของเจตคติที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า เจตคติต่อการอ่าน เป็นความรู้สึกนึกคิด และความคิดเห็น ความเชื่อหรือความศรัทธาของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ การเรียนรู้สำหรับสิ่งนั้นและความรู้สึกเป็นตัวกำหนดให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมาในเชิงบวกหรือลบต่อสิ่งนั้นทางใดทางหนึ่ง

2. องค์ประกอบของเจตคติ

กรวีร์ เมฆหมอก (2542, หน้า 27) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง แนวความรู้ ความคิดของบุคคลต่อสิ่งเร้า ความรู้และความคิดเป็นตัวกำหนดลักษณะเจตคติของบุคคล ถ้าบุคคลมีแนวคิดต่อสิ่งเร้าโดยครบถ้วนแล้ว บุคคลนั้นมีเจตคติต่อสิ่งเร้าไปทางบวกหรือลบชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกเป็นสิ่งกำหนดเจตคติของบุคคลอาจเป็นไปในทางดีหรือไม่ดี ถ้าบุคคลมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นก็ชอบ ถ้ามีความรู้สึกไม่ดีต่อสิ่งนั้นก็จะไม่ชอบ

3. องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออกให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง เช่น การยอมรับ หรือไม่ยอมรับ

ธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 3) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

การที่บุคคลใดจะเกิดเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ไม่ว่าจะผ่านทางบวกหรือลบบุคคลนั้นจะต้องผสมผสานคุณลักษณะย่อยหลายๆ อย่าง เช่น การรับรู้ การประเมินค่า ความซาบซึ้ง ความสนใจ คุณลักษณะเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นความรู้สึกและเจตคติของบุคคลนั้น และองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้คนเราเกิดเจตคติขึ้นได้นั้นมีอยู่ 3 องค์ประกอบดังนี้

1. ความรู้ (cognitive component) บุคคลใดจะมีเจตคติต่อสิ่งใดได้บุคคลนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นก่อน เพื่อใช้เป็นรายละเอียดสำหรับให้เหตุผลในการที่จะสรุปเป็นความเชื่อต่อไป

2. ความรู้สึก (feeling component) เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหลังจากรู้และเข้าใจสิ่งนั้นแล้ว กล่าวคือเมื่อบุคคลได้รู้และเข้าใจเรื่องใด จะสรุปเป็นความเห็นในรูปการประเมินผลว่าสิ่งนั้นเป็นที่พอใจหรือไม่ สำคัญหรือไม่ ดีหรือเลว ซึ่งเท่ากับเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกต่อสิ่งนั้น

3. ความโน้มเอียงที่จะปฏิบัติ (action tendency component) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่รวมตัวมาจากความรู้และความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนทำให้เกิดความโน้มเอียง

ที่จะปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งนั้น ในทิศทางที่สนับสนุน คล้อยตาม หรือขัดแย้งตามความรู้ และความรู้สึกที่เป็นพื้นฐานนั้น

บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ (2551, หน้า 309) ได้สรุปองค์ประกอบของเจตคติว่า เจตคติที่มีองค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึกเพียงอย่างเดียว เป็นเจตคติที่ได้รับความนิยมและยอมรับมากที่สุดในปัจจุบัน

เลฟตัน (Lefton, 1997, p. 354) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ประการ คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ (the cognitive componemt) เป็นความเชื่อที่มีต่อสิ่งนั้นๆ
2. ด้านอารมณ์ (the emotion componef) เป็นความรู้สึกชอบไม่ชอบสิ่งนั้น
3. ด้านพฤติกรรม (the behavioral com) เป็นการแสดงออกของความเชื่อและความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้น

จากองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของเจตคติมี 3 ประการ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก องค์ประกอบด้านความพร้อมในการกระทำ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดจะสัมพันธ์กัน

3. ลักษณะของเจตคติ

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2547, หน้า 223-224) ได้อธิบายลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

1. เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของบุคคล
2. เจตคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะมีการแสดงออกอย่างมีทิศทาง (direction) ว่าไปทางบวกหรือทางลบและมีปริมาณของความรู้สึกหรือระดับความเข้ม (intensity) ตามแนวของทิศทางตั้งแต่บวกน้อยๆจนถึงบวกมากๆ หรือตั้งแต่ลบมากๆ จนถึงลบน้อยๆ
3. เจตคติของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งใดไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น ถ้าสิ่งใดบุคคลไม่เคยรู้จักไม่เคยเรียนรู้เลยก็จะไม่เกิดเจตคติต่อสิ่งนั้น
4. เจตคติของบุคคลมีความคงเส้นคงวา (consistency) ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เป็นความรู้สึกที่ค่อนข้างคงที่แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบุคคลได้รับการพัฒนาเกิดการเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น
5. เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง ต้องวัดทางอ้อมโดยใช้แบบวัด

ฐานิตยา อมรพลัง (2548, หน้า 114-115) กล่าวสรุปคุณลักษณะของเจตคติที่สำคัญ ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ (learning) หรือประสบการณ์ (experience) มิได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ ย่อมจะมีความรู้สึก (feeling) และความคิดเห็น (opinion) เกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้น นั่นคือ เกิดเจตคติ (attitude) ขึ้นนั่นเอง

2. เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (changeable) มิใช่คนเราชอบหรือเกลียดอะไรแล้วจะต้องชอบหรือเกลียดไปตลอดชีวิต อาจเปลี่ยนแปลงเป็นตรงกันข้ามก็ได้

3. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายใน เราสามารถทราบได้ว่าบุคคลใดมีเจตคติในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยการสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออก อาจแสดงด้วยคำพูดหรือด้วยสีหน้าท่าทาง พอใจหรือไม่พอใจ

4. เจตคติเป็นสิ่งที่ซับซ้อน (complex) ที่มีความสลับซับซ้อนเพราะ เจตคติขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ประสบการณ์ การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ฉะนั้นจึงผันแปรได้

5. เจตคติเกิดจากการเลียนแบบ (imitation) สามารถถ่ายทอดออกไปสู่บุคคลอื่น ๆ คล้อยตามเป็นธรรมดา ถ้าเราเคารพรัก นับถือ พอใจ ศรัทธาใคร ก็ย่อมจะมีทัศนคติเห็นพฤติกรรมของบุคคลที่เรายอมรับนั้นดีงาม จึงเลียนแบบเป็นเยี่ยงอย่าง

6. ทิศทางและปริมาณของเจตคติ ปริมาณความเข้มของเจตคติ มีตั้งแต่พอใจอย่างยิ่ง ปานกลาง จึงถึงไม่พอใจอย่างยิ่ง ความเข้มก็แล้วแต่ว่าจะมีความรู้สึกสุดปลายในด้านใด เจตคติของบุคคลมีระดับความรุนแรงต่างกัน ทิศทางของเจตคติมี 2 ทิศทาง คือ สนับสนุนหรือต่อต้าน

7. เจตคติอาจเกิดขึ้นจากความมีจิตสำนึก (consciousness) หรือจากจิตไร้สำนึก (Unconsciousness) เมื่อบุคคลเรียนรู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับอะไรก็จะมีจิตสำนึกสมบูรณ์ เพราะได้สังเกตเห็น พิจารณาหาเหตุผล วิเคราะห์ จนแน่ใจว่าถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ดีหรือเลว เจตคติที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้เรียกว่าเกิดจากจิตสำนึก

8. เจตคติมีลักษณะคงทนถาวรพอสมควร เจตคติเกิดจากความรู้สึกที่สะสมมานานพอสมควร จริงอยู่เจตคติเปลี่ยนแปลงได้แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาชั่วครู่ชั่วยาม เจตคดีย่อมมีความคงทนยากที่จะเปลี่ยนแปลง เจตคติบางอย่างที่อยู่ในสภาพไม่มั่นคงก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนเจตคติที่มั่นคงถาวรเปลี่ยนแปลงได้ยาก

9. บุคคลแต่ละบุคคลย่อมมีเจตคติต่อบุคคล สถานการณ์สิ่งเดียวกันแตกต่างกันได้ แล้วแต่ประสบการณ์ของบุคคลนั้นๆ

ธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 3) ได้สรุปลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

เจตคติเป็นความรู้สึกที่ซับซ้อนบอกลักษณะทางจิตใจ อารมณ์ของบุคคล ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่ไม่แสดงออกมาภายนอกให้บุคคลอื่นเห็นหรือเข้าใจก็ได้ ซึ่งมีลักษณะทั่วไปที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

1. เจตคติเป็นเรื่องของอารมณ์ (feeling) อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไข หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะมีการกระทำที่เสแสร้งโดยแสดงออกไม่ให้ตรงกับความรู้สึกของตนเมื่อเขาารู้ตัวหรือรู้ว่ามีคนสังเกต

2. เจตคติเป็นเรื่องเฉพาะตัว (typical) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกัน แต่รูปแบบการแสดงออกแตกต่างกันไป หรืออาจมีการแสดงออกที่เหมือนกัน แต่ความรู้สึกต่างกันก็ได้

3. เจตคติมีทิศทาง (direction) การแสดงออกของความรู้สึกสามารถแสดงออกได้ 2 ทิศทาง เช่น ทิศทางบวกเป็นทิศทางที่สังคมปรารถนา และทิศทางลบเป็นทิศทางที่สังคมไม่ปรารถนา ได้แก่ ซื่อสัตย์ - คดโกง รัก -เกลียด ชอบ - ไม่ชอบ ขยัน - ชี้เกียจ เป็นต้น

4. เจตคติมีความเข้ม (Intensity) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องความเข้มที่บุคคลรู้สึกมากน้อยต่างกัน เช่น รักมาก รักน้อย ขยันมาก ขยันน้อย เป็นต้น

5. เจตคติต้องมีเป้า (target) ความรู้สึกจะเกิดขึ้นลอยๆ ไม่ได้ เช่น รักพ่อรักแม่ ขยันเข้าชั้นเรียน ชี้เกียจทำการบ้าน เป็นต้น

จะเห็นว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้ผ่านการเรียนรู้ และประสบการณ์ มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของบุคคลที่จะยอมรับหรือปฏิเสธต่อสิ่งต่างๆ เจตคติสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากอิทธิพลของสังคม เจตคติไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง ต้องวัดทางอ้อมโดยใช้แบบวัด

4. เจตคติต่อการอ่านจับใจความ

การสร้างเจตคติต่อการอ่านจับใจความตามแนวคิดของวิลสัน (Wilson, 1973, pp. 685-689) มีดังนี้

1. ความพึงพอใจ (willingness) เป็นสภาวะที่เกิดความอยากจะรับสิ่งที่มากระตุ้นความรู้สึก เช่น ได้รับความรู้เรื่องใหม่ ๆ หรือเกมที่ต้องใช้ความอดทนในการเล่น เป็นต้น

2. ความสนใจ (interest) เป็นสภาวะต่อเนื่องจากความพึงพอใจที่สะสมในตัวเองน้อยแตกต่างกันไป เช่น เนื้อหาในแต่ละระดับ วิธีสอน บุคลิกของครู ฯลฯ

3. แรงจูงใจ (motivation) ในกรณีที่นักเรียนสนใจวิชาที่เรียน พฤติกรรมต่างๆ ที่จะตามมา คือพยายามทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จโดยไม่ท้อถอย ถ้าไม่สนใจก็จะแสดงพฤติกรรมในทางตรงกันข้าม

4. ความวิตกกังวล (anxiety) เป็นสภาวะที่มีความตึงเครียดซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการตั้งความหวังไว้ แล้วกลัวทำไม่สำเร็จ หรือทำแล้วไม่ประสบความสำเร็จ หรือความไม่พร้อมแต่ต้องทำ

5. มโนภาพแห่งตน (self-concept) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับสภาพของตนเอง หลังจากที่ได้อ่านจับใจความ

สรุปว่า เจตคติต่อการอ่านจับใจความ เป็นความรู้สึกของนักเรียนที่มีความพึงพอใจสนใจต่อการอ่านจับใจความ หลังจากได้รับประสบการณ์ในการเรียนการสอนที่เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

5. การวัดเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ เป็นเรื่องยากในการวัด เพราะต้องประเมินความรู้สึกของตนเองว่า พอใจต่อสิ่งนั้นมากน้อยแค่ไหน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสร้างแบบสอบถามวัดเจตคติตามแนวของ เรนิส ลิเคอร์ท (Rensis Likert) ซึ่งพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2547, หน้า 224-226) ได้อธิบายไว้ดังนี้

มาตรการการสร้างแบบวิธีของลิเคอร์ท แบ่งการกำหนดช่วงความรู้สึกของตนเอง เป็น 5 ระดับ คือ

ระดับที่ 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ระดับที่ 4 เห็นด้วย

ระดับที่ 3 ไม่แน่ใจ

ระดับที่ 2 ไม่เห็นด้วย

ระดับที่ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

กำหนดการให้คะแนนการตอบแต่ละตัวเลข โดยเลือกทุกประเภทให้คะแนนของการตอบแต่ละตัวเลือกโดยทั่วไปจะกำหนดคะแนนข้อความทางบวกเป็น 5 4 3 2 1 หรือ 4 3 2 1 0 และข้อความทางลบเป็น 1 2 3 4 5 หรือ 0 1 2 3 4 ข้อความที่บรรจุลงในมาตรการวัดประกอบด้วยข้อความแสดงความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ โดยทั่วไปมีจำนวนข้อความตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป การกำหนดน้ำหนักคะแนนตอบแต่ละตัวเลือกกระทำเมื่อได้รวบรวมข้อมูลมาแล้ว โดยกำหนดตามวิธีค่าคะแนนซึ่งนิยมใช้กันมาก มีขั้นตอนคือ

1. พิจารณาว่าต้องการจะวัดเจตคติของใครที่มีต่อใคร และให้ความหมายของสิ่งที่วัดแน่นอน

2. เมื่อตีความหมายของสิ่งที่วัดแน่นอนแล้ว ก็สร้างข้อความในแต่ละหัวข้อ โดยให้คลุมเนื้อหาในหัวข้อเหล่านั้น ข้อความนี้อาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากที่อื่น เช่น จากหนังสือพิมพ์หรือจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆก็ได้ แต่จะต้องมีลักษณะดังนี้

2.1 ต้องเป็นข้อความที่เขียนในแง่ความรู้สึก ความเชื่อหรือความตั้งใจที่จะทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ไม่ใช่ข้อเท็จจริง

2.2 ข้อความที่บรรจุในสเกล จะต้องประกอบด้วยข้อความที่เป็นบวกและลบคลลกัน

2.3 ข้อความแต่ละข้อความจะต้องสั้น เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่กำกวม จำนวนข้อที่สร้างขึ้นในครั้งแรกควรมีประมาณ 30 ข้อความขึ้นไป เพราะจะต้องเลือกข้อความให้เหลือประมาณ 20-25 ข้อความในแต่ละเรื่องที่จะวัด

3. เมื่อได้ข้อความเพียงพอแล้วก็บรรจุลงในสเกล โดยให้มีตัวเลือก 5 ตัวเลือก ดังนี้ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4. นำข้อความที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญเรื่องนั้นๆ ตรวจสอบ โดยพิจารณา ด้านคุณลักษณะและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ตลอดจนการตอบกับข้อความว่าสอดคล้องกันเพียงใด

5. ทำการทดลองขั้นต้นก่อนนำไปใช้จริง โดยนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของข้อความและภาษาที่ใช้อีกครั้ง และตรวจสอบคุณภาพด้านอื่นๆ ได้แก่ ความเที่ยงตรง ค่าอำนาจจำแนก และความเชื่อมั่นของมาตราวัดเจตคติ ครั้นสุดท้าย เหตุผลที่ต้องทำการวิเคราะห์ข้อความก็เพื่อจะเลือกเอาเฉพาะข้อความที่มีความแตกต่างของคะแนนในกลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดกับกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำสุด เพราะถือว่าข้อความเหล่านั้นสามารถจะวัดความรู้สึกที่แตกต่างกันได้

ธีรวุฒิ เอกะกุล (2549, หน้า 4-6) ได้สรุปการวัดเจตคติไว้ดังนี้

การวัดเจตคติเป็นการวัดคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึก หรือเป็นลักษณะทางจิตใจ มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตามเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดยังสามารถวัดได้ ซึ่งต้องอาศัยหลักสำคัญดังต่อไปนี้

1. ต้องยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (basic assumptions) เกี่ยวกับการวัดเจตคติ ดังนี้

1.1 ความคิดเห็น ความรู้สึก หรือเจตคติของบุคคลนั้น จะมีลักษณะคงที่ หรือคงเส้นคงวาอยู่ช่วงเวลาหนึ่งนั่นคือความรู้สึกนึกคิดของคนเราไม่ได้เปลี่ยนแปลงหรือผันแปรอยู่ตลอดเวลา อย่างน้อยจะต้องมีช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่ความรู้สึกของคนเรามีคงที่ ซึ่งทำให้สามารถวัดได้

1.2 เจตคติของบุคคลไม่สามารถวัดหรือสังเกตเห็นได้โดยตรง การวัดจะเป็นแบบวัดทางอ้อมโดยวัดจากแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออกหรือประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

1.3 เจตคตินอกจากแสดงออกในรูปทิศทางของความคิดความรู้สึก เช่น สนับสนุนหรือคัดค้าน ยังมีขนาดหรือปริมาณของความคิดความรู้สึกนั้นด้วย ดังนั้นในการวัดเจตคติ นอกจากทำให้ทราบลักษณะหรือทิศทางแล้ว ยังสามารถบอกระดับความมากน้อยหรือความเข้มข้นของเจตคติได้ด้วย

2. การวัดเจตคติด้วยวิธีใดก็ตาม จะต้องมีส่วนประกอบ 3 อย่าง คือ ตัวบุคคลที่จะถูกวัด มีสิ่งเร้าเช่นการกระทำเรื่องราวที่บุคคลจะแสดงเจตคติตอบสนองและสุดท้ายต้องมีการตอบสนองซึ่งจะออกมาเป็นระดับสูงต่ำมากน้อย ดังนั้นในการวัดเจตคติเกี่ยวกับสิ่งใดของบุคคลสามารถวัดได้โดยนำสิ่งเร้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้อความเกี่ยวกับรายละเอียดในสิ่งนั้นไปเร้าให้บุคคลแสดงท่าทีความรู้สึกต่างๆ ที่มีต่อสิ่งนั้นให้ออกมาเป็นระดับ

3. สิ่งเร้าที่จะนำไปใช้เร้า หรือทำให้บุคคลได้แสดงเจตคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกมาที่นิยมใช้คือข้อความวัดเจตคติ (attitude statements) ซึ่งเป็นสิ่งเร้าทางภาษาที่ใช้อธิบายถึง

คุณค่า คุณลักษณะของสิ่งนั้น เพื่อให้บุคคลตอบสนองออกมาเป็นระดับความรู้สึก (attitude continuum หรือ scale) เช่น มาก ปานกลาง น้อย เป็นต้น

4. การวัดเจตคติเพื่อทราบทิศทางและระดับความรู้สึกของบุคคลนั้น เป็นการสรุปผลจากการตอบสนองของบุคคลจากรายละเอียดหรือแง่มุมต่างๆ ดังนั้นการวัดเจตคติของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องใดสิ่งใดจะต้องพยายามถามคุณค่า และลักษณะในแต่ละด้านของเรื่องนั้นออกมา แล้วนำผลซึ่งเป็นส่วนประกอบหรือรายละเอียดปลีกย่อยมาผสมผสานสรุปรวมเป็นเจตคติของบุคคลนั้น เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่การวัดนั้นๆ จะต้องครอบคลุมคุณลักษณะต่างๆ ครบถ้วนทุกลักษณะ เพื่อให้การสรุปผลตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

5. การวัดเจตคติ ต้องคำนึงถึงความเที่ยงตรง (validity) ของผลการวัดเป็นพิเศษ กล่าวคือ ต้องพยายามให้ผลการวัดที่ได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของบุคคลทั้งในแง่ทิศทาง ระดับ หรือช่วงของเจตคติ

บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ (2551, หน้า 308-309) กล่าวว่า การวัดเจตคติมีหลักการเบื้องต้น 3 ประการคือ

1. เนื้อหา (content) การวัดเจตคติต้องมีสิ่งเร้าหรือเรื่องไปกระตุ้นให้แสดงกิริยาท่าทีออกมา สิ่งเร้าโดยทั่วไปได้แก่ เนื้อหาที่ต้องการวัด

2. ทิศทาง (direction) กำหนดให้เจตคติมีทิศทางเป็นเส้นตรงและต่อเนื่องกันในลักษณะเป็นซ้าย-ขวา หรือบวกกับลบ กล่าวคือเริ่มจากเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วยลงเรื่อยๆ จนถึงความรู้สึกเฉย และลดต่อไปเป็นไม่เห็นด้วยจนไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ลักษณะของการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอยู่เป็นเส้นตรงเดียวกันและต่อเนื่องกัน

3. ความเข้มข้น (intensity) กิริยาท่าทีและความรู้สึกที่มีปฏิกริยาต่อสิ่งเร้า มีปริมาณมากน้อยแตกต่างกัน ถ้ามีความเข้มข้นสูงไม่ว่าจะเป็นไปในทิศทางใดก็ตามจะมีความรู้สึกหรือกิริยาท่าทีรุนแรงมากกว่า ระดับความรุนแรงหรือความเข้มข้นเป็นความรู้สึก ค่าหรือตัวเลขที่ประเมินได้จึงเป็นตัวเลขเชิงความรู้สึก ถ้าให้ตัวเลขเหมือนกันแสดงว่า มีความรุนแรงหรือความเข้มข้นเท่ากัน

การวัดเจตคติ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก และความเชื่อมั่นจึงเป็นเรื่องยากในการวัด เพราะผู้ตอบจะต้องประเมินความรู้สึกของตนเองและสามารถวัดได้โดยใช้แบบสอบถามวัดเจตคติ ซึ่งแบ่งการกำหนดช่วงความรู้สึกของตนเองเป็น 5 ระดับ คือ ระดับที่ 5 เห็นด้วยอย่างยิ่ง, ระดับที่ 4 เห็นด้วย, ระดับที่ 3 ไม่แน่ใจ, ระดับที่ 2 ไม่เห็นด้วย, ระดับที่ 1 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ความสามารถในการเรียน

1. ระดับความสามารถในการเรียน

ความสามารถในการเรียนมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะเก็บข้อมูล และมีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม (Bloom Theory of Learning) บลูมได้แบ่งความสามารถในการเรียนรู้ของคนเป็น 6 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ชั้นมีความรู้พื้นฐาน (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด

ระดับที่ 2 ชั้นความเข้าใจ (comprehension)

ระดับที่ 3 ชั้นนำไปใช้ (application)

ระดับที่ 4 ชั้นวิเคราะห์ความรู้ (analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

ระดับที่ 5 ชั้นสังเคราะห์ (synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

ระดับที่ 6 ชั้นประเมินผล (evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2553, หน้า 1)

2. เพียร์ซ อธิบายถึง ความสามารถในการเรียนรู้ว่า มี 3 ขั้นตอน

2.1 ชั้นพื้นฐานเหมือนกับ การหล่อปูนที่เริ่มจากผิวขรุขระ (roughing in)

2.2 ชั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ ที่เติมเข้าไป (relating and filling in)

2.3 ชั้นสุดท้าย คือ การฝึกฝนและเรียนรู้ถึงความแตกต่าง (practice) ถ้าหากเด็กกำลังอยู่ในขั้นตอนของการเรียนรู้ที่ยังไม่ครบวงจรเขาจะไม่สามารถรับข้อมูลใหม่เข้าไปได้

3. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tyler) ไทเลอร์สรุปทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ดังนี้

3.1 ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อยๆ และต่อเนื่องกัน

3.2 การจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง การจัดสิ่งที่มีความง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.3 บูรณาการ (integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่แวดล้อม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2553, หน้า 3)

4. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของกาเย่ (Gagne) กาเย่แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้เป็น 8 ขั้น
ดังนี้

4.1 การจูงใจ (motivation phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจ
ในการเรียนรู้

4.2 การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (apprehending phase) ผู้เรียนจะรับรู้
สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

4.3 การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (acquisition phase) เพื่อให้เกิด
ความจำระยะสั้นและระยะยาว

4.4 ความสามารถในการจำ (retention phase)

4.5 ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (recall phase)

4.6 การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (generalization phase)

4.7 การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (performance phase)

4.8 การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (feedback phase) ผู้เรียนได้รับ
ทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2553, ย่อหน้า 4)

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่า ความสามารถในการเรียนของแต่ละคนมีไม่เท่ากัน
ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเก็บข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งนักการศึกษาได้แบ่งระดับความสามารถ
ในการเรียนไว้แตกต่างกันไป ในที่นี้ผู้วิจัยขอสรุประดับความสามารถด้านการเรียนรู้ของ
นักเรียน แยกเป็น 3 ระดับ คือ เก่ง (คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ระดับ 3.00 ขึ้นไป) ปานกลาง (คะแนน
เฉลี่ยตั้งแต่ระดับ 2.00-2.99) อ่อน (คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ระดับ 1.99 ลงมา) ซึ่งแบ่งระดับ
ความสามารถในการเรียนจากคะแนนสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปลายปีของนักเรียน

2. ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้

สุพน ทิมอ่ำ (2543, หน้า 3-4) ได้สรุปทฤษฎีการเรียนรู้ของทรอนไดค์ (Thomdike)
ที่เน้นสติปัญญา ไว้ว่า ผู้ที่มีระดับความสามารถในการเรียนดีจะสามารถรับรู้และอ่านจับใจความได้
ในเวลาอันเร็ว ดังนั้นถ้านักเรียนได้ฝึกอ่านบ่อยๆ จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านจับ
ใจความได้ดีขึ้น

เอมอร กฤษณะรังสรรค์ (2552, หน้า 1) ได้สรุปทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ว่า ทฤษฎี
การเรียนรู้แบ่งเป็น 6 ประเภท คือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูล (Retention Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า
ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะ เก็บข้อมูล และเรียกข้อมูลที่เก็บเอาไว้
กลับคืนมา ทั้งนี้รวมถึง รูปแบบของข้อมูล ความมากมายของข้อมูล จากการเรียนรู้ขั้นต้น
แล้วนำไปปฏิบัติ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้การโยกย้ายปรับเปลี่ยนข้อมูล (Transfer Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า การเรียนรู้มาจากการใช้ความเชื่อมโยง ระหว่าง ความเหมือน หรือความเกี่ยวข้อง ระหว่างข้อมูลใหม่กับข้อมูลเก่า

3. ทฤษฎีของความกระตือรือร้น (Motivation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความกังวล การประสบความสำเร็จและผลที่จะได้รับด้วย เช่น ถ้าทำอะไรแล้วได้ผลดี เด็กจะรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จ ก็จะมี ความกระตือรือร้น

4. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง (Active Participation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ความสามารถในการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับ ความอยากจะเรียนรู้ และมีส่วนร่วม ถ้ามีความอยากเรียนรู้ และอยากมีส่วนร่วมมาก ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมากขึ้น

5. ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บรวบรวมและการดำเนินการจัดการกับข้อมูล (Information Processing Theory)

6. ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หรือ ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสซึม (constructionism) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ระยะแรก เป็นช่วงเตรียมพร้อม (preparation) เป็นช่วงค้นหาว่า ปัญหาคืออะไร ขั้นตอนนี้ใช้สมองข้างซ้ายทำงาน ขั้นตอนต่อไป เป็นช่วงคิดวิเคราะห์ปัญหา (incubation) เป็นช่วงเวลาที่เรากำลังคิดถึงปัญหาที่พบในขั้นแรกกว่าเป็นปัญหาจริงหรือไม่ และจะแก้ปัญหาอย่างไร ขั้นตอนนี้อาจต้องใช้เวลา นานนับนาที่ หรือเป็นวัน หรือเป็นสัปดาห์ บางครั้ง อาจเป็นปี ซึ่งขั้นตอนนี้ ใช้สมองข้างขวาทำงาน ขั้นตอนต่อไป เป็นช่วงเกิดความคิดที่จะแก้ปัญหา (illumination) ความคิดในการแก้ปัญหา จะเกิดขึ้นอย่างมากภายในช่วงเวลาสั้นๆ อาจแค่ไม่กี่นาทีหรือไม่กี่ชั่วโมง ขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับสมองข้างขวา ขั้นตอนสุดท้าย คือ ปฏิบัติการแก้ปัญหา (varification) เป็นช่วงที่จะเกิดผลปฏิบัติ หรือกิจกรรมแก้ปัญหา ที่ต่อเนื่องมาจากการคิดวิเคราะห์ปัญหาแล้ว ขั้นตอนนี้จะกลับไปใช้สมองข้างซ้าย

จากการศึกษาทฤษฎีดังกล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้แบ่งเป็น 6 ประเภท คือ ทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บข้อมูล ทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้การโยกย้ายปรับเปลี่ยนข้อมูล ทฤษฎีความกระตือรือร้น ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และทฤษฎีการเรียนรู้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสซึม นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ของ ทรอนไดค์ (Thorndike) ยังสรุปว่า ผู้ที่มีระดับความสามารถในการเรียนดีจะสามารถรับรู้และ อำนวยใจความได้ในเวลาอันรวดเร็ว

3. ทักษะความสามารถในการเรียน

เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์ (2553, หน้า 1) กล่าวว่า อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้สรุปทักษะหลักเกี่ยวกับความสามารถในการเรียนไว้ 3 ประการ คือ

1. ความสามารถในการจำ สมองของคนเรามีวิธีการจำ 2 ระดับ ซึ่งได้แก่ การจำระยะสั้น และการจำระยะยาว ความจำระยะสั้นคือ ความจำเรื่องพื้นฐานทั่วๆ ไปประจำวัน เช่น ต้องจำให้ได้ว่าต้องทำอะไรบ้างในวันนั้นๆ หรือหมายเลขบัตรเอทีเอ็มของตัวเอง สำหรับความจำระยะยาวคือ ความจำที่ไม่ใช่แค่ตั้งใจจะท่องจำก็สามารถจำได้ แต่เป็นเรื่องที่ต้องฝึกฝน เพราะความจำระยะยาวจะเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีขีดจำกัด

2. ความสามารถในการเรียนรู้ คนที่มีศักยภาพทางสมองดีจะสามารถนำความรู้ไปวิเคราะห์หรือนำไปเป็นข้ออ้างอิงให้เกิดประโยชน์ได้ มิใช่แค่รู้อย่างเดียวแต่มีการจัดการกับความรู้นั้นๆ ให้เหมาะสมกับแต่ละโอกาสด้วย

3. ความคิดเชิงริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่เราสามารถพัฒนาและสรรค์สร้างให้เกิดขึ้นได้ แต่บางคนไม่ได้ดึงมาใช้จึงไม่มีความมั่นใจในตัวเองว่าจะมีความคิดในเชิงนี้ได้

สรุปได้ว่า ความสามารถในการเรียนของคนเราต้องอาศัยทักษะหลัก 3 ประการ คือความสามารถในการจำ ทั้งการจำระยะสั้นและระยะยาว ความสามารถในการเรียนรู้ คนที่มีสมองดีจะสามารถจัดการกับความรู้ได้เหมาะสมกับแต่ละโอกาส และความคิดเชิงริเริ่มสร้างสรรค์

4. รูปแบบการเรียนรู้

เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์ (2552, หน้า 3) ได้สรุปความหมายของรูปแบบการเรียนรู้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ (learning style) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ ความคิด และความรู้สึกที่บุคคลใช้ในการรับรู้ ตอบสนอง และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการเรียนอย่างค่อนข้างคงที่ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของโคลบ์ (Kolb's Learning Style Model) แนวคิดนี้ได้จำแนกผู้เรียนออกเป็น 4 ประเภท ตามความชอบในการรับรู้

1.1 นักคิดหลากหลายมุมมอง (diverger) เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีในงานที่ใช้การจินตนาการ การหยั่งรู้ การมองหลากหลายแง่มุม สามารถสร้างความคิดในแง่มุมต่างๆ กัน

1.2 นักคิดสรุปรวม (converger) เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เหตุผล มีความสามารถในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ มีความสามารถในการสร้างแนวคิดใหม่

1.3 นักซึมซับ (assimilator) มีความสามารถในการใช้หลักเหตุผล มีการวางแผนอย่างมีระบบ

1.4 นักปรับตัว (accomodator) เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผ่านประสบการณ์จริง มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ดี ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ

2. รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Dunn และ Dunn และ Price

Dunn, Dunn, และ Price ได้เสนอแนวคิดรูปแบบการเรียนรู้ว่า ตัวแปรที่มีผลทำให้ความสามารถในการรับรู้ และการตอบสนอง ในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันนั้น มีทั้งตัวแปรที่เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกของบุคคล และสภาพภายในตัวบุคคล ซึ่งมี 5 ด้าน ได้แก่

2.1 ตัวแปรสภาพแวดล้อมภายนอก (environmental variable) แต่ละบุคคลมีความชอบ และสามารถเรียนรู้ได้ดีในสภาพแวดล้อมทางการเรียนที่แตกต่างกันดังนี้ ระดับเสียง แสง อุณหภูมิ ที่นั่ง บางคนเรียนรู้ได้ดีในสถานที่ที่มีการจัดที่นั่งไว้อย่างเป็นระเบียบ แต่บางคนชอบเรียนในที่จัดที่นั่งตาม

2.2 สภาพทางอารมณ์ (emotional variable) เป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีมากน้อย ต่างกันไปในแต่ละบุคคล ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ ได้แก่

2.2.1 แรงจูงใจในการเรียนให้สำเร็จ

2.2.2 ความเพียร/ความมุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายในการเรียนให้เสร็จ

2.2.3 ความรับผิดชอบในตนเองเกี่ยวกับการเรียน

2.2.4 ความต้องการการบังคับจากสิ่งภายนอกหรือมีการกำหนดทิศทางที่แน่นอน

2.3 ความต้องการทางสังคม (sociological variable) แต่ละบุคคลมีความต้องการทางสังคมในสภาพของการเรียนรู้แตกต่างกัน ได้แก่ ขนาดกลุ่มเรียน ลักษณะผู้ร่วมงาน ลักษณะกลุ่มเรียน

2.4 ความต้องการทางกายภาพ (physical variable) ได้แก่ ช่องทางการรับรู้ ช่วงเวลา

2.5 กระบวนการทางจิตวิทยา (psychological processing) บุคคลมีความแตกต่างกันกระบวนการที่ใช้ในการประมวลผลข่าวสารข้อมูล ได้แก่ การคิดเชิงวิเคราะห์ ความเด่นของซีกสมอง

3. รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กราชา, และริเอชแมนน์ (Grasha, & Riechmann)

กราชา, และริเอชแมนน์ (Grasha, & Riechmann) ได้เสนอรูปแบบของการเรียนรู้ในลักษณะของความชอบและทัศนคติของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน และเพื่อนในการเรียนทางวิชาการ เป็น 6 แบบ ดังนี้

3.1 แบบมีส่วนร่วม (participant) เป็นผู้เรียนที่สนใจอยากจะรู้เกี่ยวกับเนื้อหา ของรายวิชาที่เรียน อยากเรียน สนุกกับการเรียนในชั้นเรียน และคล้อยตาม และติดตามทิศทาง ของการเรียนการสอน

3.2 แบบหลีกเลี่ยง (avoidant) เป็นผู้เรียนที่ไม่มีความต้องการที่จะรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียน ไม่ชอบเข้าชั้นเรียน ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ รู้สึกต่อต้านทิศทางของการเรียนการสอน

3.3 แบบร่วมมือ (collaborative) เป็นผู้เรียนที่ชอบกิจกรรมการเรียนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม และการร่วมมือกัน ชอบการมีปฏิสัมพันธ์กัน รู้สึกสนุกในการทำงานกลุ่ม

3.4 แบบแข่งขัน (competitive) เป็นผู้เรียนที่มีลักษณะของการแข่งขัน และยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง สนใจแต่ตนเอง และมีแรงจูงใจในการเรียนจากการได้ชนะผู้อื่น

3.5 แบบอิสระ (independent) เป็นผู้ที่ทำงานด้วยตนเอง สามารถทำงานให้เสร็จสมบูรณ์ ไวต่อการตอบสนอง/โต้ตอบได้รวดเร็ว และมีความคิดอิสระ เป็นตัวของตัวเอง

3.6 แบบพึ่งพา (dependent) เป็นผู้ที่ต้องอาศัยครูให้คำแนะนำ ต้องการความช่วยเหลือ และแรงจูงใจภายนอก (เช่น คำชม รางวัล) มักจะทำตามความคิดของผู้นำ

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า รูปแบบการเรียนรู้เป็นลักษณะทางกายภาพ ความคิด และความรู้สึก ที่บุคคลหนึ่งๆ ใช้ในการรับรู้ ตอบสนอง และมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการเรียนอย่างค่อนข้างคงที่ หรือเป็นประจำ เป็นวิธีการที่บุคคลใช้ความสามารถของตนที่มีอยู่ในการเรียนรู้ ด้วยลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

5. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเรียน

นพรัตน์ สำเภา, วิไลลักษณ์ พงษ์โสภา, และนันทวิทย์ เผ่ามหานาคะ (2550, หน้า 3) ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเรียนไว้ 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบด้านส่วนตัว ได้แก่ เพศ ระดับชั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แรงจูงใจ นิสัยทางการเรียน ความวิตกกังวลต่อการเรียน บุคลิกภาพ และสุขภาพจิต

2. องค์ประกอบด้านครอบครัว ได้แก่ สภาพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการสนับสนุนของผู้ปกครองด้านการเรียน

3. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ด้านการเรียน สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน

กาเย่ (Gagne, ม.ป.ป.) สรุปองค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ดังนี้

1. ผู้เรียน (learner) มีระบบสัมผัสและระบบประสาทในการรับรู้

2. สิ่งเร้า (stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3. การตอบสนอง (response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2553, ย่อหน้า 5)

จะเห็นว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการเรียนมีองค์ประกอบใหญ่ๆ 3 องค์ประกอบด้วยกันคือ 1. องค์ประกอบด้านส่วนตัว 2. องค์ประกอบด้านครอบครัว และ 3. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นฤมล สวนพันธ์ (2548, หน้า 45) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์กับการสอนอ่านด้วยวิธี SQ3R กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 70 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนอ่านด้วยวิธีวิทยาศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กรรณิกา แก้วปานกัน (2547, หน้า 85) ได้วิจัยการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดกับวิธีสอนแบบปกติ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดกับวิธีสอนแบบปกติ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนบ้านมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง กลุ่มละ 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการสอนแบบใช้แผนผังความคิดกับการสอนแบบปกติ แบบทดสอบวัดความเข้าใจในการอ่านภาษาไทย จำนวน 30 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดมีความเข้าใจในการอ่านหลังสอนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบปกติมีความเข้าใจในการอ่านหลังการสอนสูงกว่าการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนผังความคิดมีความเข้าใจในการอ่านไม่สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบปกติที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ดลฤดี รัตนประสาธ (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลของการใช้ผังกราฟิกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่องดินและหินในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลพนัสศึกษาลัย ปีการศึกษา 2546 จำนวน 80 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม อย่างละ 40 คน กลุ่มทดลองใช้การสอนโดยใช้ผังกราฟิก กลุ่มควบคุมใช้การสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กราฟิกมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียน ที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ผังกราฟิกมีความคงทนในการเรียนรู้ ไม่แตกต่างกับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุรีย์พร รักษาพร (2548, หน้า 2) ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความโดยใช้กิจกรรมผังความคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความโดยใช้กิจกรรมผังความคิดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) เพื่อศึกษาเจตคติต่อการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดไตรโสภณ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความ แบบวัดเจตคติการอ่านจับใจความ และแผนการจัดการเรียนรู้การอ่านจับใจความที่ใช้กิจกรรมผังความคิด ผลการวิจัยปรากฏว่า 1) นักเรียนที่เรียนการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิคผังความคิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่ระดับสถิติ .05 2) นักเรียนที่เรียนการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิคผังความคิดมีเจตคติต่อการอ่านจับใจความหลังทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองที่ระดับสถิติ .05

จิรญาณ์ กุศลรัตน์ (2549, หน้า 49-54) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การแจกแจงลูกสะกดคำ โดยใช้แผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาแผนการสอนการเรียนรู้ภาษาไทยที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลแผนการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การแจกแจงลูกสะกดคำ โดยใช้ผังความคิด กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 22 คน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนบ้านสัมพันธ์ อำเภอชุมแพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือแผนการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การแจกแจงลูกสะกดคำ โดยใช้แผนผังความคิดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 20 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดเลือกตอบ 3 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ (1) แผนการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การแจกแจงลูกสะกดคำ โดยใช้ผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.82/91.67 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ (2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การแจกแจงลูกสะกดคำ โดยใช้แผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เท่ากับ 0.8096 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น 0.8096 หรือคิดเป็นร้อยละ 80.96

นිරนุจ บริสัย (2549, หน้า 90-95) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนย่อความ ด้วยกระบวนการกลุ่ม โดยใช้แผนผังความคิด ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 48 คน โรงเรียนห้วยทับทันวิทยาคม อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แผนจัดการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนย่อความ จำนวน 9 แผน แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ ผลการศึกษาพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนย่อความ ด้วยกระบวนการกลุ่ม โดยใช้แผนผังความคิด (mind mapping) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ประสิทธิภาพเท่ากับ 85.57/83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ 0.618 หมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 61.80 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ เรื่อง การเขียนย่อความ โดยใช้แผนผังความคิด อยู่ในระดับมาก

นุชรินทร์ ยอดที่รัก (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ผังกราฟิกกับการจัดการเรียนรู้ตามปกติ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ผังกราฟิกกับการจัดการเรียนรู้ตามปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหงส์ประสาทประสิทธิ์ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 ใช้วิธีสุ่มอย่างเจาะจงจาก 5 ห้อง สุ่ม 2 ห้องเรียน แล้วสุ่มโดยการจับสลากให้เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้อง จำนวน 21 คน จัดการเรียนรู้โดยใช้ผังกราฟิก และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้อง จำนวน 21 คน จัดการเรียนรู้ตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มทดลองโดยใช้ผังกราฟิก แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มควบคุมโดยจัดการเรียนรู้ตามปกติ แบบทดสอบวัดความเข้าใจในการอ่าน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ผังกราฟิก และนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามปกติ มีความเข้าใจในการอ่านก่อนเรียนไม่แตกต่างกัน 2) ความเข้าใจในการอ่านภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ผังกราฟิก สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มยุรี วรรณสุข (2549, หน้า 100 - 109) ได้ศึกษาการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิชาภาษาไทย ด้วยแผนผังความคิดและแบบฝึกทักษะ เรื่อง การประสมคำในแม่ ก กา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ (1) พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยแผนผังความคิดและแบบฝึกทักษะ เรื่อง การประสมคำในแม่ ก กา (2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ (3) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน โรงเรียนบ้านเนินสะอาด อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เครื่องมือที่ใช้ คือ แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า (1) แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยแผนผังความคิดและแบบฝึกทักษะ เรื่อง การประสมคำในแม่ ก กา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ 85.25/86.00 (2) พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยแผนผังความคิดและแบบฝึกทักษะ เรื่อง การประสมคำในแม่ ก กา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนแต่ละคนสนุกกับกิจกรรมที่ครูจัดให้ นักเรียนแต่ละคนมีพัฒนาการดีขึ้นตามลำดับ นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาเจตคติต่อวิชาที่เรียน นักเรียนมีทักษะการทำงานกลุ่มดีขึ้น

งามพิศ เจียรประวัตติ (2550, หน้า 69) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนเรียงความ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สอนโดยใช้รูปแบบแผนที่ความคิดกับการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนวัดทุ่งแฝก จำนวน 64 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 32 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบแผนที่ความคิด มีความสามารถในการเขียนเรียงความสูงกว่านักเรียนที่สอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้รูปแบบแผนที่ความคิดมีเจตคติต่อการเขียนเรียงความอยู่ในระดับดี

ประคอง ภูวงษ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดวิเคราะห์ด้านการอ่าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อ (1) ศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดและการจัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอ (2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย ของนักเรียน โดยใช้แผนผังความคิดและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอ (3) เพื่อเปรียบเทียบ การคิดวิเคราะห์ด้านการอ่านของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนผังความคิดและการจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบจิ๊กซอ (4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้แผนผังความคิดกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบจิ๊กซอ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 70 คน โรงเรียนบ้านตำแยหนองเม็ก อำเภอพยัคฆ์ จังหวัดศรีสะเกษ เครื่องมือที่ใช้ คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดและแผนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบจิ๊กซอ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัด กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดและแบบจิ๊กซอ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ (1) แผนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดและการเรียนแบบจิ๊กซอ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.24/84.62 และ 87.34/82.40 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ (2) นักเรียนที่เรียนโดยการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ด้านการอ่าน สูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบจิ๊กซอ (3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจต่อการเรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดและแบบจิ๊กซอ อยู่ในระดับมาก

รุจภา ประถมวงษ์ (2551, บทคัดย่อ) ศึกษาการเปรียบเทียบความสามารถในการคิด วิเคราะห์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ชั้น (5E) กับการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ชั้น (7E) กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านนาเพียง จำนวน 52 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ 1. แผนการจัดการ เรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ชั้น และแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ชั้น 2. แบบทดสอบวัด ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 3. แบบทดสอบวัดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ (1) นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักร การเรียนรู้ 5 ชั้น และนักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ชั้น มีคะแนน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ขั้นพื้นฐาน และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .01 (2) นักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการเรียนรู้ 7 ชั้น มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ชั้น

งานวิจัยต่างประเทศ

บรอก (Brown, 1990) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนระดับ 2 โดยการทำความเข้าใจโครงเรื่อง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับ 2 จำนวน 80 คนที่มีความสามารถในการอ่านคำ ใช้เวลาในการทดลอง 10 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างใจความสำคัญ และรายละเอียดในช่วงก่อนการอ่านระหว่างอ่านและหลังการอ่านเพิ่มมากขึ้น

จอยลี่ (Jolly, 1999, p.49) ทำการศึกษาผลของการใช้แผนผังโมโนติที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองใช้วิธีการสอนโดยแผนผังโมโนติ กลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติ ทำการทดสอบก่อนเรียน และใช้เวลาทดลอง 4 สัปดาห์ จากนั้นทดสอบหลังการเรียน พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียน กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมและไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายในเรื่องความสามารถในการแก้ปัญหา

ทาริคานี (Taricani, 2002, pp. 68-69) ศึกษาเพื่อกำหนดผลการรวบรวมข้อมูลสะท้อนกลับเข้ากับการทำให้เกิดแผนผังความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้คำศัพท์ เทคนิคและความเข้าใจของผู้เรียน ผลโดยรวมของการทดลองในแต่ละครั้งทำการวัดโดยใช้คะแนนแต่ละคะแนนในแบบทดสอบเกณฑ์รวม แบบทดสอบคำศัพท์เทคนิค และแบบทดสอบความเข้าใจจากการศึกษาดังกล่าว พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคะแนนแบบทดสอบของผู้เรียนที่ทำให้เกิดหัวข้อแผนผังความคิด เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนที่จับคู่เข้ากับผู้วิจัยที่ทำให้เกิดหัวข้อแผนผังแนวคิดจากนักศึกษาโดยใช้แผนผังแนวคิดที่เกิดขึ้นบางส่วน ซึ่งมีข้อมูลสะท้อนกลับและผู้ที่ไม่มีข้อมูลสะท้อนกลับ กลุ่มประชากรในการศึกษาคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 150 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ทำงานโดยมีแผนผังแนวคิดที่มีข้อมูลสะท้อนกลับทำคะแนนได้สูงกว่าผู้ที่ไม่มีข้อมูลสะท้อนกลับ

ยามาดะ (Yamada, 2003, pp 65-04 A) ได้ศึกษาผลของการสอนโดยใช้รูปแบบคำเหมือนในการอ่าน ผู้วิจัยได้จัดรวบรวมคำที่มีความหมายเหมือนกันและคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาจัดทำเป็นแบบฝึกเกี่ยวกับการอ่าน โดยใช้กลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง ซึ่งทั้งสองกลุ่มจะเรียนโดยใช้เอกสารเดียวกันเป็นเวลา 5 สัปดาห์ กลุ่มทดลองจะได้รับการสอน โดยการมอบภาระงานให้หาคำที่มีความหมายเหมือนกัน หลังจากนั้นจึงแปลบทความนั้น แต่กลุ่มควบคุมจะอ่านแล้ว แปลเอกสาร เมื่อทำการทดสอบหลังเรียน พบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถด้านการอ่านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มทดลองมีความสามารถอ่านบทความและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทความได้เร็วขึ้นอีกด้วย

วอง (Wang, 2004, p. 3656-A) ได้ศึกษาการสำรวจผลของความรู้ก่อนการสอน และสำรวจยุทธวิธีการใช้ผังความคิดในการจำแนกผลสัมฤทธิ์ ตามความแตกต่างของจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ยุทธวิธีผังความคิด ได้แก่ การจับคู่ การจำแนกบุพบทและการให้นักเรียนรวบรวมผังความคิด สื่อการสอน ได้แก่ เนื้อหาคำอธิบาย Word 2000 ที่เกี่ยวกับจิตใจมนุษย์ ผลสัมฤทธิ์ ประเมินผลโดยแบบทดสอบรวม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนระดับต่ำกว่าปริญญาตรี 290 คน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง 182 คน ได้แก่ กลุ่มที่จับคู่โดยใช้ผังความคิด 50 คน กลุ่มที่ใช้ผังความคิดในการจำแนกบุพบท 44 คน และกลุ่มที่ใช้ผังความคิดในการรวบรวมแนวคิด จำนวน 46 คน และจัดเป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 42 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า 1) ยุทธวิธีในการใช้ผังความคิดทั้ง 3 แบบให้ผลในการจำแนกผลสัมฤทธิ์ไม่เท่าเทียมกันตามจุดมุ่งหมายการศึกษาที่แตกต่างกันแต่ พบว่า ความแตกต่างกันระหว่างการใช้ผังความคิดในการจับคู่และพบความแตกต่างกันระหว่างการให้นักเรียนใช้ผังความคิดในการรวบรวมแนวคิดในการจำแนกบุพบท และกลุ่มควบคุมที่ใช้แบบทดสอบอิงเกณฑ์ทุกชนิด 2) ยุทธวิธีการใช้ผังความคิดทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน 3) ความรู้ก่อนการสอนและการใช้ผังความคิดไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความ พบว่าการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความได้ดีขึ้น ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอน ต้องใช้วิธีการกระบวนการสอนที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถใช้สติปัญญาคิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและรู้จักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายและสนุกกับการเรียน วิธีหนึ่งที่ถูกวิจัยสนใจนำมาใช้ในการพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความคือ การสอนอ่านโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีของคาร์ล เพียร์สัน, และจอห์น ดิวอี้ (Karl Pearson, & John Dewey) ที่กล่าวว่า กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักการตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน แก้ปัญหาและหาคำตอบด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นกำหนดปัญหาหรือข้อสงสัย ขั้นตั้งสมมติฐาน ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นทดสอบสมมติฐาน และขั้นการสรุปผล ส่วนการสอนโดยใช้แผนผังความคิด ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการสอนตามแนวคิดของจอยซ์, และคนอื่นๆ (Joyce, et al.) ซึ่งได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล เน้นการจัดกระบวนการคิดอย่างมีระบบและเป็นลำดับขั้น โดยอาศัยคำหรือข้อความเป็นตัวเชื่อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ของความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อย ทำให้เกิดเป็นแผนผังความคิดขึ้น ช่วยให้เกิดความเข้าใจสิ่งต่างๆ โดยง่ายขึ้น มีลำดับขั้นตอนในการสอน 8 ขั้นตอน คือ ขั้นชี้แจงจุดมุ่งหมายของบทเรียน ขั้นนำเสนอแผนผังความคิดที่เหมาะสมกับเนื้อหา ขั้นกระตุ้นความรู้เดิม สร้างความรู้ใหม่ ขั้นเสนอเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ขั้นเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ

กับแผนผังความคิด ชั้นให้ความรู้เชิงกระบวนการ และวิธีใช้แผนผังความคิด ชั้นอภิปรายผลการใช้แผนผังความคิดกับเนื้อหา และชั้นซักถามความเข้าใจ

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของทรอนไดท์ (Thomdike) ที่เน้นสติปัญญา โดยกล่าวว่าผู้ที่มีระดับความสามารถในการเรียนดีจะสามารถรับรู้และอ่านจับใจความได้ในเวลาอันเร็ว ซึ่งวิธีสอนทั้ง 2 วิธี คือ การสอนโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์และการสอนโดยใช้แผนผังความคิด ยังไม่มีใครศึกษาและยืนยันว่าวิธีสอนไหนดีกว่ากัน

